Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабрийн 21-hэз гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1996 АПРЕЛИЙН 11

Хабарай дунда сагаагнан гуулай hарын 23 ЧЕТВЕРГ гарагай 5 №69 (19409)

Газетын сэн Хэлсээтэ.

Хабарай тарилгада хэр бэлдэнэб?

ТАРЯАШАДАЙ НАЙДАЛ МҮХӨӨГҮЙ

Энэ жэлэй хабарай тарилгада бэлдэхэ хүдэлмэри ехэл хүшэрхэнөөр ябуулагдажа байна. Элдэбын шалтагаанууд энэ хэрэгтэ нүлөөлөө юм ааб даа. Нэн түрүүн мүнгэ танган дуталдажа, байдалыемнай улам доошонь дарана бшуу.

Удахагүй ерэхэеэ байhан хабарай тарилгын хүдэлмэриин эхилхэдэ, тарялан дээрэ ажахымнай гэнжэтэ 5 трактор, Т-150 түхэлэй хоёр томо "хүлэгүүд" гаргагдаха байна. Запас хэрэгсэлнүүдэй дуталдажа, хэды зобоогоошье hаань, бидэ эдэ техникэеэ заhабарилжа байнабди. Газар элдүүрилхэ, тарилга хэхэ оньhон түхеэрэлгэнүүдээ hаянайл бэлдэжэ эхилбэбди. Эндэ одоол хэрэгтэй юумэн нилээд олоор дуталдана. Жэшээлхэдэ, культиваторнуудта лапанууд, анзаhанда лемех-хутаганууд дуталдажа, ажалыемнай хойшонь татаха юм.

Тоно түлишын асуудалые хүсэд үшөө шиидхээдүй байhаарбди. Нэгэ багахан нөөсэ хэгдэнхэй. Теэд тэрэмнай багал даа. Даб дээрэ дизельнэ түлишэ бии, харин бензин манда одоол байхагүй.

Эдеэ хоолой корпорацитай хэлсээ баталжа, тоно түлишөөр хангагдаа hаа гэжэ hанахадамни, нёдондо жэлэйнгээ үриеэ бидэ бусаажа шадаагүйбди. Эндэ манай гэмэ зэмэ үгы юм. Юундэб гэхэдэ, нёдондо жэлэй август hара соо ургасаяа хуряаха гэжэ байтарнай, ехэ мүндэр сохижо, 500 гектар талмайн ургасые үндэhөөрнь hалгаажа хаяhан байна. Иигэжэ бидэ 700 миллион түхэригэй гарзада орообди. Манай ажахы энэ корпорацида 130 миллион түхэригэй үритэй юм. Энээниемнай хараада абажа, мүнөө жэлдэ бидэнэртэй хэлсээ баталхагүй юм гү гэжэ найдаха байнабди.

Маниие гай тодхор жэл бүхэндэ дайрахагүй бэшэ юм гү? Энэ жэлдэ hайн ургаса абтаха, hайн жэл болохо гэжэ таряашаднай ходоодоо hайн юумэндэ найдажал ябадаг ха юм. Вознесеновкынхид, үнэхөөрөөшье, ажал хэжэ шадаха улад.

Үрэhэ хүрэнгэ тухай хэлэбэл, бидэ мүнөө жэлдэ хүсэд хүрэхөөр хангагданхайбди. Бүхы байhанаа арилгажа сэбэрлээд, шанарыень шалгуулхаяа үрэhэнэй гүрэнэй инспекцидэ эльгээнхэйбди. Иигээд дулаан агаараар дулаасуулха хордохо хүдэлмэреэ эрхилхэ гэжэ байнабди.

Мүнөө жэлдэ бидэ тарилгын талмайн бүридэлыень хубилгахамнай. Шэниисын талмай үргэдхэжэ, бүхы тарялангай 70 процентыень эзэлхэ юм. Үлэгшэ 30 процент талмай дээрээ обёос, ешмээн ба силосэй ургамалнуудые тарихабди.

1990 он болотор бидэ полинууд дээрээ минеральна үтэгжүүлгэ жэл бүхэндэ оруулхадаа, хэhэн гаргашаяа харюулдаг hэмди. Харин мүнөө мүнгэ зөөриин үгы дээрэhээ энэ зүйл хэрэглэхэеэ болинхойбди. Гансал нуга сабшаландаа наг шэбхэ зөөжэ байнабди.

Г. ИВАНОВ,

Хэжэнгын аймагай хүдөө ажахын "Вознесеновский" кооперативай түрүүлэгшэ.

hУНГАГШАДТАЯА УУЛЗАНА

Россин Федерациин Гүрэнэй Дүүмын шэнэ бүридэлэй баталhан хүдэлмэриин графигай ёhоор, депутадууд hара бүхэнэй 3 долоон хоног соо хуули зохёохо талаар ажал ябуулха. 10 үдэр соо өөhэдынгөө регионуудаар хүдэлхэ юм.

Гүрэнэй Дүүмын депутат С. И. Найчукова март hарын hүүлээр республикын Сэлэнгын аймагай, Гусиноозёрскын ГРЭС-эй, Кабанскын районой Байгал-Худара hүүринай, Селенгинск, Каменск тосхонуудай ажалшадтай уулзаха байна. Гадна Улаан-Удэ хотын Октябрьска районой, Загарайн аймагай коммунистнуудтай, хотын эхэнэрнүүдэй эдэбхитэй түлөөлэгшэдтэй уулзажа хөөрэлдөө.

hунгагшадтай уулзалгануудай үедэ С. И. Найчукова хоёр hара соо хэhэн ажал тухайгаа тоосоо, олоной hанамжа дуулаха зорилготойгоор Беловежскэ хэлсээе болюулха асуудалда, "Газар тухай" Россин Президентын Зарлиг тухай Гүрэнэй Дүүмын тогтоолдо онсо анхаралаа хандуулба. Нэгэдэхи асуудалаар адли бэшэ hанамжанууд хэлэгдээшье hаа, уулзалгануудта хабаадагшадай олонхинь Гүрэнэй Дүүмын депутадуудые дэмжээ. Газар худалдажа абаха, мүн наймаалха хэрэгые эрхэтэд буруушаагаа.

Эдэ үдэрнүүдтэ С. И. Найчукова олон hунгагшадтай уулзажа, тэдэнэй асуудалнуудта харюусаба. "Ветеранууд тухай" Хуули бэелүүлхын түлөө Гүрэнэй Дүүмэдэ ямар хэмжээнүүд абтанаб, хүн зоной банкнуудта нөөсэлhэн мүнгэн зөөри, залуушуулай политика болон бусад асуудалнууд олоной hонирхол татана.

С. И. Найчукова hара бүхэнэй дүрбэдэхи средада эрхэтэдтэй уулзаха юм. Февраль соо - 47, март hарада hунгагшадтай 25 хөөрэлдөө хээ. Гол түлэб хүн зониие социальна талаар хамгаалха ямар нэгэн Хуули баталан абалгые түргэдхэхэ гуйлтатайгаар эрхэтэд депутадта хандана.

К. УЛАНОВА,

РФ-гэй Гүрэнэй Дүүмын депутадай туhалагша.

Сагай уларил

ХҮЙТЭРЖЭШЬЕ МАГАД

Хабарай дунда hара гэгдэдэг апрель эхин үдэрнүүдhээ яhала дулаараа hэн. Иимэ үдэрнүүдэй тогтоходо, республикын урда аймагуудта 5-10 градус хүрэтэр дулааржа, хада майлын, тала дайдын саhан түргөөр хайлажа, горход бурьялан урдажа захалаа hааб даа. Тиигэжэ байтарнай, Арктика тээhээ хүйтэн агаар буужа, хаа хаанагүй хүйтэрhэн, саha шуургаар шэдэлhэн байна. Тиин үдэртөө гэнтэ 1-5, hүниндөө 13-18, Баунтын аймагта 26-30 градус хүйтэн болобо гээшэ.

hаяын үдэрнүүдтэ гэхэ гү, али апрелийн 12 болотор Казахстан болон Монголой талаhаа дулаан агаар ерэжэ, газаамнай хабарай сэлмэг үдэрнүүд үзэгдэхөөр хүлеэгдэнэ. Мүн эдэ үдэрнүүдтэ республикын зүүн-урда зүгhөө бага зэргэ hалхитайшье hаа, дулаанай ерэхэдэ, 8-13, хойто аймагуудаар 2-3 градус хүрэтэр дулаарха юм.

Апрелийн 13-14-нэй үдэрнүүдтэ сагай уларил дахинаа хубилжа, бүрхэөөр, саhан орохоор, hалхилхаар багсаагдана. Саhанай ороходо, үдэртөө 0, hүниндөө 3-4 градус хүйтэн болохоор ха.

Ц. ЖАЛСАНОВА,

Улаан—Удын гидрометобсерваторийн таhагые даагша.

Ондоо хүдэлмэридэ орохо болоhон дээрэhээ республикын Президентын захиралтаар С. Г. Санжиев Буряад Республикын Президентын болон Правительствын Хэрэгүүдые эрхилэгшын орлогшын тушаалhаа сүлөөлэгдэбэ. Урда тээнь Буряад Республикын Президентын болон Правительствын аппарадай ажахын таhагта хүдэлжэ байhан В. Е. Тараканов тэрэнэй орондо энэ тушаалда томилогдоо.

* * *

Пенсидэ гараhан В. И. Сергеевэй орондо Улаан-Удэ станциин дотоодын хэрэгүүдэй линейнэ таhагай начальник Н. С. Лузгин Буряад Республикын Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын коллегиин бүридэлдэ оруулагдаба.

Буряад Республикын Арадай Хуралда

ПАРЛАМЕНТ МЭРГЭЖЭНЭ

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.Семёнов олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй журналистнуудтай пресс-конференци үнгэргэжэ, Арадай Хуралай юhэдэхи сессиин дүнгүүдээр тоособо. Тэрэшэлэн М. Семёнов мүнөөдэр Москвада нээгдэhэн Россин Федерациин Федерациин Советэй заседанида хабьядаха, мүн Захааминай аймагаар ябажа ерэhэн тухайгаа хөөрэжэ үгөө.

- Сессидэ зүбшэн хэлсэгдэhэн 18 асуудалаар зохихо тогтоолнууд болон шиидхэбэринүүд абтаа, - гэжэ Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М. Семёнов мэдээсэбэ. Сессиин хүдэлмэри хоёр үдэр үлүүтэй саг соо үргэлжэлөө, энэнь сессиин хүдэлмэридэ hайн бэлэдхэлтэй, мүн парламентын мэргэжэжэ байhые гэршэлнэ.

Буряад Республикын Арадай Хуралай юhэдэхи сессидэ орёо асуудалнууд харагдаа. Тусхайлбал, бюджедтэ ородоггүй гүрэнэй хэдэн жасын ажал ябуулга тухай асуудал зүбшэгдөө. Энээнhээ урид эдэ жасанууд хаанашье, хэндэшье тоосодоггүй байгаа гэжэ тэрэ онсолбо. Жэшээлхэдэ, харгын территориальна жасада хамтын хүсөөр ажал ябуулгыень хүтэлбэрилхэ совет байгуулагдаагүй байгаа. Тэрэнэй ажал ябуулгые хүтэлбэрилхэ зургаанийе сесси дээрэ байгуулаабди, гэжэ М.Семёнов хэлээ.

Россин Правительствын туhаламжаар Пенсионно жасын хангадаг бүхы эрхэтэдтэ үриеэ усадхаабди гэhэн мэдээсэлынь hонирхуулба.

Энэ сессидэ эмхидхэлэй асуудалнууд мүн ааб зүбшэгдөө. Республикын Арадай Хуралай Тоологын палатын хүсэд бэшэшье hаа, бүридхэгдэжэ байhан асуудал hанааемнай заhана. Юуб гэхэдэ, тэрэнэй ажал ябуулгые бидэ республикын бюджедэй олзо оршые арьбадхаха асуудалнууд шиидхэгдэхэ гэhэн найдалтай холбоноби.

Буряад Республикын талаар гүрэнэй зөөриин комитедэй, мүн тэрэнэй мэдэлэй эмхинүүдэй ажал ябуулгые нарилаар шудалха түрүүшын hэдэлгэ хээбди. Тэрэнэй дүнгөөр гүрэнэй зөөриие үмсэлэлгэдэ горитой алдуу гаргагдана гэжэ элирүүлэгдээ. Тусхайлбал, ямар юумэ үмсэлжэ болохогүйб гэhэн хүшэр асуудал шиидхэхэ ёhотойби.

Арадай Хуралай удаадахи сесси июнь hарада үнгэргэхөөр түсэблэнэби гэжэ М. Семёнов мэдүүлбэ. Мүнөө тэрэнэй хүдэлмэридэ бэлэдхэл эхилэнхэй. Удаадахи сессидэ хуулиин хэдэн проектнүүдhээ гадна, республикын хэдэн жасын ажал ябуулга, мүн ерохэ жэлэй бюджет бүридүүлхэ тухай асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэхээр хараалагдана.

Удаань Захааминай аймагаар ябажа ерэhэн тухай журналистнуудай асуудалнуудта М. Семёнов харюусаба. Тиихэдээ Закаменск хотын оршондохи Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай үйлэдбэрилhэн продукцияа гадаадын дэлгүүртэ худалдажа шадахагүй байhан тухайнь тэрэ хэлээ. Энээнhээ боложо аймагай түбтэ ажаhуугшад хохидоно гэжэ тэмдэглэбэ. Тэрэшэлэн Закаменск хото болбосон түхэлтэй байhаараа республика соо түрүү hуури эзэлдэг. Гэбэшье үйлэдбэриин байшангуудые, ажаhуудалай гэр байрануудые дулаагаар, уhаар хангалга хүшэр байдалтай болонхой. Тус асуудалые шиидхэлгэдэ ехэ мүнгэн зөөри хэрэгтэй, энэнь аймагай бюджедтэ үгы. Зэдын комбинадай үйлэдбэрилhэн продукциин хэмжээнэй бага болоhонhоо уламжалан, тэрэнэй районой бюджедтэ hомолдог мүнгэнэй хэмжээн 30-hаа 3 процент хүрэтэр доошолоо. Энэ асуудалые Правительствын заседанида онсолон зүбшэхэ хэрэгтэй гэжэ Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М. Семёнов тоолоно.

Тэрэшэлэн мүнгэн зөөриин талаар хүшэр байдалай тохёолдобошье, Захааминай аймагта шэнэ hургуулинуудые барина гэжэ М. Семёнов тэмдэглэбэ. Жэшээлхэдэ, үнгэрэгшэ жэлдэ Далахай, Бүргэ, Үлэнтэ hууринуудта hургуулинууд ашаглалгада тушаагдаа. Мүнөө жэлдэ зоной оролдолгоор захааминайхид Мылэ, Сагаан-Морин ба Хуртага нютагуудта шэнэ hургуулинуудай барилга эхилбэ гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М. Семёнов, мүн тус аймагаар ябалсажа ерэhэн парламентын комитедэй түрүүлэгшэ Б. Семёнов гэгшэд нютагай өөhэдыгөө хүтэлбэрилхэ зургаануудые бүридхэлгэ, бага hуурин тосхонуудые hэргээлгэ дүүрэн хүсэндөө ябуулагдажа байhаниинь hайшаамаар гэжэ тэмдэглээ.

Федерациин Советэй заседанида хабаадаха туhайгаа М. Семёнов хэлэхэдээ, тэндэ зүбшэхэ асуудалнууд олон гэжэ мэдээсэбэ. Тусхайлбал, бага хэмжээнэй салин дээшэлүүлхэ асуудал hонирхол татана гэжэ тэрэ хэлээ.

Удаань М. Семёнов, Б. Семёнов журналистнуудай олон тоото асуудалнуудта харюусаба.

В. БАДМАЕВ.

Хабарай тарилгада хэр бэлдэнэбта?

ГАНСАЛ БАЙГААЛИДА НАЙДААД БАЙНГҮЙ...

"Эрхим шанартай, шэлэмэл сортын үрэһэн - үндэр ургасын эхин", "Муу үрэһэнһөө һайн ургаса абтахагүй" гэһэн үгэнүүдэй удха шанарые урдань зон яһалал ойлгодог байгаа. Тиимэһээ ажахынууд аргатайл һаа, газар нютагтаа тааралан, шалгагдамал һайн сортын, тэрэ мүртөө эрхим шанартай таряанай үрэһэ тариха гэжэ оролдодогшье һэн. Тиимэ үрэһэгүй һаа, тэрэниие ондоо тээһээ, үрэһэнэй ажахынуудһаа заатагүй худалдажа абадаг бэлэй.

Харин мүнөө тиимэ юумэн үгы шахуу болошоо. "–Тусгаар һайн сортовой үрэһэ худалдажа абаха мүнгэншье байхагүй. Өөһэдтөө байгаа болоһон үрэһэнэй ямаршье һаань, тарихал болонобди. Һайн, мууе һанаха аргагүй", – гэжэ олохон ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, агрономууд сэхэ хэлэдэг.

Эгээл энээн дээрэһээ һүүлэй жэлнүүдтэ республикын олохон аймагуудай ажахынууд орооһо таряанай өөдтэй ургаса абанагүй ха юм. Урданайхидал "бурятская-79" гү, али "сэлэнгэ" болон бусад сортын шэниисэ, обёосой үрэһэн ажахынуудта таригдана гэжэ дуулдахаяашье болишонхой.

Арбан жэлэй саана манай колхоз таряанай үрэһэ ургуулдаг тусгаар шэглэлтэй болоһон юм. Тэрэ гэһээр аймаг, республика соогоо нютагжуулагдаһан сортнуудай эрхим шанартай үрэһэ яһала олон ажахыда худалдаһан, тараһан байхабди. Энээнһээ колхоз багаханшье һаа, ашаг олзо оруулдаг байгаа.

Теэд һүүлэй жэлнүүдтэ үрэһэнэймнай ажахы тулюурхан байдалда оронхой. Һайн шанартай сортовой үрэһэн манайда ургуулагдана. Ташаланай, Наринай таряашад жэл бүхэндэ муу бэшэ ургасашье абадаг зандаа. Харин гансал үрэһэ ургуулаад, тэрэнээ худалдажа, ашаг олзо оруулжа шадахаяа болёобди. Урзанда 800 тонно элитнэ үрэһэнэй орооһо худалдаа һаа, нёдондо 300 тонношье үрэһэ худалдажа шадаагүйбди. Мүнөө 120 тонно "догой" сортын обёосой элитнэ үрэһэн амбаар соомнай хэбтэнэ. Ушарынь юуб гэхэдэ, сортовой үрэһэ худалдажа абаха мүнгэн ажахынуудта үгы бшуу.

Энээн дээрэһээ үрэһэнэй һайн орооһоёо тээрмэдэжэ, талхан болгохо баатай болонобди. Илангаяа өөһэдын тээрмэтэй болоһон хадаа энэ талаар ядаха юумэн үгы. Гэбэшье таряанай ургасые эли бодо дээшэлүүлхэ эрхим шанартай сортовой үрэһэ иигэжэ һалгаахамнай ехэл харамтай.

Саашань байгша оной хабарай тарилгада бэлдэхэ талаар ажахыда ямар хүдэлмэриин хэгдэжэ байһан тухай хэлэхэдэ, иимэ. Бүхыдөө 1600 гектарта орооһо таряан таригдаха юм. Тэрэнэй 900 гектарынь шэниисэ, 700 гектарынь обёос байха. Тарилгада хэрэгтэй гол түлэб элитнэ классай үрэһэн һайнаар сэбэрлэгдэжэ, хатаагдажа бэлдэгдэнхэй. Тэрэнээ хабарай дулаан үдэрнүүдтэ нара, һалхинда гаргажа шанаржуулнабди. Иигээд һаяар үрэһэеэ хордожо эхилхэбди.

Механизаторнууднай диилэнхидээ ёһотойл таряаша угай, газараа, машина, техникээ һайн мэдэхэ, олон юумэ хэжэ шадахашье хүнүүд юм. Тэдэнэй дундаһаа Тимофей Вишняков, Сергей Зубакин (тракторно-таряан ажалай нэгэдэхи бригадаһаа), Ким Содномов, Баир Жамбаев (хоёрдохи бригадаһаа) болон бусад трактористнарые нэрлэжэ болоно.

Эдэнэр ажахынгаа таряалангай ехэнхи хүдэлмэри хэдэг хүсэ ехэтэй К-700, Т-150 түхэлэй тракторнуудые жолоододог, техникээшье хэзээдэ дард гэмэ бэлэн байлгадаг зон. Энэ жэлдэшье хабарай тарилгын түрүүшын үдэрһөө анзаһа, культиватор шэрэжэ, газар элдүүрилхэ, сеялкэнүүдые шаггагалан үрэһэ тариха тракторнуудай олонхииень заһабарилаа.

Бүхы дээрэнь хэлэхэдэ, хүрьһэ элдүүрилхэ машина, түхеэрэлгэнүүд, сеялкэнүүд гол түлэб бэлэн болгогдоо. Эдеэ хоолой федеральна корпорациин филиалтай хэлсээ баталжа, урьһаламжа абаад, эдеэ хоолой зүйлнүүдые тушаажа, тэрэнээ түлөөбди. Урьһаламжаар абаһан мүнгэнһөө 60 миллион түхэригэй запас зүйлнүүдые худалдажа абаабди. Колхозой түрүүлэгшэ Ю. Г. Зарипов түрүүтэй тракторна бригадануудай бригадирнууд А. И. Семенюк, Н. А. Манутов гэгшэд иишэ тиишээ гүйлгэлдэжэ байгаад лэ заһабарилгада хэрэгтэй юумэ яһала олоно. Гансал гэнжэтэ тракторнуудай "хүлэй ула, табгай" болохо хэрэгсэлнүүд, анзаһа, сеялкэнүүдэй жэжэбожо зүйлнүүд олдожо үгэнгүй зобооно.

Үнэндөө эдэ бүгэдые республикын промышленна предприятинуудта захижа хүүлээ, шудхуулаа һаа, яһалал бүтэхөөр юумэн. Теэд энээн тухай суглаан, зүблоон бүхэндэ хөөрэлдөөн болодог. Харин тэрэнь хэрэг дээрээ юундэшь бэелүүлэгдэнэгүй. Худөөгэй ажахынуудые техническэ талаар хангаха (сервис) албан хэзээ бии болгогдохо юм? Энээндэ юун һаад хэнэб? Баһал гайхахаар.

Хабарай тарилгада 20 гаран трактор хабаадуулагдаха байна. Тэдэнэй зургааниинь—К-700, Т-150 түхэлэй тракторнууд. Тэдээндэ хэрэгтэй шэнгэн түлишэ, тоһодолгын хэрэгсэл, мүн багашагааршье һаань, оруулха минеральна үтэгжүүлгэ гэхэ мэтэеэ тарилгын эхилтэр хүсэд хүрэхөөр худалдажа абаха, зөөжэ асарха ёһотойбди?

Байгша оной майн 2-һоо таряалан дээрэмнай тракторнуудай хүнхинөөн зэдэлжэ, хабарай тарилга эхилхэ байна. Түрүүшын ээлжээндэ 700 гектар сэбэр паар, 400 гектар намар хахалһан газарта шэниисэ, үрэһэнэй зарим обёос таригдаха болоно.

Тобшолон хэлэбэл, гансал һайн сагай уларил. байгаалида найдангүй таряалан дээрэхи бүхы хүдэлмэриие таатай зохид хаһа болзор соонь, һайн шанартайгаар хэжэ шадабал, ерэхэ намар элбэг ехэ таряа хуряажа абаха үндэһэ һуури табигдаха бшуу. Энээнһээ ажахымнай үйлэдбэриин бүхы үрэ дүнгүүд, ашаг олзо оруулга сэхэ дулдыдаха болоно.

Н. МАСЛОВ,
Загарайн аймагай XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой ахамад агроном.

Хабарай тарилга-96

ОНДОО ХЭНДЭ ТҮШЭГЛЭХЭБИБДИ?

Мүнөө сагта энэ тэрэ юумэн үгы, дутуу дунда гэжэ хэдышье гэмэрэлдэхэдэ, мүнгэн үгы гэжэ шуулядахадамнай ондоо тээһээ хэншье манда "һүү-һай" гээд туһалжархихаяа байнагүй. Жэшээнь, хабарай тарилгада хабаадуулагдаха трактор, машинануудыемнай ондоо хүнүүд заһабарилжа үгэхэ аал? Заһабарилгын запас зүйлнүүдыешье абагты гээд үгэхэ хүн олдохогүй.

Тиимэһээ түбхын түрүүн бидэ, хүдөөгэй таряаша зон, өөһэдтөөл найдаха, хайшаншье гэжэ һаань, арга хургыень оложо, хабарайнгаа тарилга хэхэл болонобди, ондоо аргагүй. Хабарай тарилга хээгүй бол, хилээмэ талхагүйдэжэ, адууһа малай тэжээлээр дуталдажа, эсэстээ хүдөөгэйхид өөһэдөөл хохидохо ха юмбибди.

Эдэ бүгэдые манай отделениин механизаторнууд яһалал ойлгодог. Энээн дээрэһээ шэнэ запас зүйлнүүдые оложо үгэгты, тиигээл һаатнай, трактор, машинануудаа заһабарилхабди гэжэ хашажа байха хүнүүд манай механизаторнуудай дунда үгы агша. Заазуухан бии байһан запас зүйлнүүдые хэрэглэжэ, хуушан юумэнүүдые һэльбэжэ байгаад лэ тэдэнэр техникээеэ заһабарилна.

Нүгөө талаһаа механизаторнууд даажа абаһан трактор, машинануудтаа гамтай наринаар хандаха гэжэ оролдоно. Жэшээнь, мөөртэ тракторнуудта хүдэлдэг Пётр Чистяков, Николай болон Александр Соколовууд, Михаил болон Юрий Пискуновууд, Леонид Лаптев, Савелий Краснобаев гэгшэд жэлэй ямаршье сагта техникээеэ яб гэмэ байлгадаг зон. Бүхэли үбэлдөө тэдэнэр үбһэ, һолоомо зөөгөөд, мүнөө тракторнуудаа хабарай тарилгада бэлдэнэ.

Илангаяа тарилгын гол хүдэлмэри хэжэ. Гараха гэнжэтэ тракторнуудые заһабарилхань хүшэр. Тэдээндэ хэрэгтэй шухала запас хэрэгсэлнүүд хэтэрмэ үнэтэй болошоод, худалдажа абаха мүнгэн үгы, хашана. Иимэ эрхэ байдалда отделениин эгээл үнинэй механизаторнууд Василий Леонтьевич Бадашков, Андрей Филиппович Пыкин түрүүтэй хэдэн хүн гол түлэб элдэб эсын гагналга, һэльбэлгэ хэжэ байгаад, ДТ-75 түхэлэй хуушанай 3 трактор заһабарилжа, МТМ-һээ гаргаа. Мүн Василий Михайлович Ивлев Леонид Фирсович Павлов хоёр өөһэд өөһэдынгөө даажа абаһан Т-150 түхэлэй тракторнуудые баһал һаянай заһажа бэлэн болгобо. Иигээд һаяар үлэһэн К-700 түхэлэй хоёр тракторааа заһабарилжа дүүргэхэ һанаатайбди.

Слесарь-заһабарилагшад Николай Константинов, Георгий Лаптев, Даниил Степанов гэгшэд бүхэли үбэлдөө хүдэлжэ, бүхы анзаһан, сеялкэ, культиватор, каток, борной гэхэ мэтые диилэнхииень заһабарилаа. Эдэ үдэрнүүдтэ тэдэнээ үшөө дахин шалгажа, хаража, дутуу дундыень усадхаха юм.

Тобшолон хэлэхэдэ, хабарай тарилгын техникэ хаһа сагтаа гол түлэб бэлэн болгогдохол ёһотой. Үлэһэн һара үлүүтэй саг соо шадалаараа оролдожо хүдэлхэ зон аабзабди.

Энээнтэй хамта хабарай урин дулаанай хаһын орооһонһоо хойшо тарилгын үрэһэ амбаар, складһаа гаргажа, үшөө дахин сэбэрлэхэ, нара, һалхинда байлгажа шанаржуулха, һүүлдэнь лабораторидо абаашажа, шалгуулха байнабди.

Ехэл сүлөө тухагүй хүдэлмэриин хаһа оробол даа.

Я. ПАВЛОВ,
Тарбагатайн аймагай таряашадай ажахынуудай "Маяк" нэгэдэлэй отделение эрхилэгшэ.

ХОЙТО ЗҮГЭЙ БОЛГОЖЫН ТУЛА

Захааминай район Улаан-Удэ хотоһоо 460 километрэй зайда, түмэр харгын станциһаа 260 километр зайда оршодог гэжэ мэдэжэ. Мүнгэ танганай дуталдадаг болоһон энэ хүшэр хүндэ үе сагта имагтал түмэр харгыһаа, ниислэл хотоһоо холо оршодог манай район ехэ тулгардуу байдалда орожо, хүн зондо тон хэрэгтэй хубсаһан, эдеэ хоолой зүйлнүүд хомордожо, районой ажаһуугшадай социально-экономическа байдал муудана. Медицинын, ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын шанар доошолжо, нилээд шахардуу хаһа ерээ гээшэ.

Үшөө наяад онуудаар томо, бага зиндаагай хүтэлбэрилэгшэд районие хойто зүгэй районуудай тоодо оруулха хүсэлтэйгөөр хэрэгтэй документнүүдые бэлдэжэ, республикын, Россин Правительствануудай урда табиһан зуушалга дурадхалтайгаар хандаһан байгаа. Теэд мүнөөшье болотор энэ хэрэг хүсэндөө ороодүй байһанаа һаял хада Буряад Республикын Президент Зарлиг гаргажа, одоошье энэ асуудал шиидхэгдэхэ тээшээ болобо хэбэргэй.

Үнэхөөрөөшье, түргэн хэмжээ абаагүй һаа, саашанхи байдал бүри түгшүүрилтэй болохо байна. Юундэб гэхэдэ, мүнөөдэрэйхеэр абажа харахада, районой үри шэрэнь 18413,9 миллион түхэригтэ хүрөөд байна.

Тус Зарлигай ёһоор райондо хойто зүгэй районуудтал адли хүнгэлэлтэнүүд, нэмэлтэ мүнгэн байхагүй. Юуниинь ондоо болоо юм гэхэдэ, нэмэлтэ гаргашануудта хэрэглэгдэхэ урьһаламжа мүнгэ абаха арга бии болобо гээшэ. Иимэ урьһаламжа мүнгэ абаха районуудай бүридэлдэ район оробо. Тооложо үзэһэнэй ёһоор, 7,5 миллиард шахуу түхэриг мүнгэн хэрэгтэй болоод байна. Хэрэгтэй документнүүд Финансын министерствэдэ эльгээгдэнхэй.

Хойто зүгэй районуудтай адли эрхэтэй болобошье, үшөөл иимэ эрхээеэ дүүрэн эдлэхэ саг ерээгүй. Байгаали зүбөөр ашаглалгын институт шэнжэлэлгын ехэ хүдэлмэри ябуулжа, тобшолол хэжэ, иимэ эрхэ олгохо зэргэтэй. Теэд иимэ шэнжэлэлгэ хэхэдэ, баһал мүнгэн хэрэгтэй. Районой захиргаан энэ асуудалаар Правительствада, Арадай Хуралда хандаһан юм. Хэзээ энэнь шиидхэгдэхэб гэжэ хэлэхэнь үшөөл эртэ.

Н. ГАРМАЕВА.

Малай үбэлжэлгэ—шанга шалгалта

Хабар болобо, ажалнай хүнгэн болобо гэжэ малшад ехэ хүхилдөөдхинэгүй. Хабарнай хадхамитай, халтад гэхэдээ хүйтэрөөд, сahааршье шэдэлээд абадаг, ута унжагай үбэлжэлгые дабажа ядажа байhан малшадта хүндэхэн зандаал байhаар шуу. Мүнөө апрель hарын эхеэр баhал балай ехэдулаан болоодхиногүй.

Тиимэ бэлэн хэрэг бэшэ.

Hүүлэй хэдэн жэлдэ аймагай ажахынууд тохёолдоhон экономическа хүшэр байдалhаа, илангаяа мал ажалай продукциин дан үнэгүй дээрэhээ адууhа малаа нилээд үсөөлхэ баатай болоо. Энээнэй хажуугаар, үбhэ тэжээлээр дуталдажа, малынь баhал олоор гарзалжа,

hАНАА ЗОБОХООР ЛЭ БАЙНА

Тиимэhээ малай үбэлжэлгын харюусалгатай хаhа үнгэрөө гэхын аргагүй. Хабар тээшэ адууhа мал, илангаяа туража эхилhэн үхэр, хонид, адуу моридшье тэнхээ тамираа түргэн алдажа захална.

Тэрэ мүртөө нёдондо жэлдэ ган гасуурта дайрагдажа, үбhэ тэжээл өөдтэй ехэ нөөсэлжэ шадаагүй, хүндэхэн эрхэ байдалда үбэлжэжэ байhан манай Захааминай аймаг мэтэ газарнуудта бүришье бэрхэтэй болонхой.

Анханhаашье үбhэ хоолоор элбэг байгаагүй эндэхи диилэнхи олон ажахынууд 1995-1996 онуудай үбэлжэлгэдэ ороходоо малай условно толгой бүхэндэ ойдоол 2,6-3 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй үбhэ хоолтой байгаа юм.

Үбэлжэлгын үнгэрhэн 5-6 hара соо тэжээлэй энэ ноосэ бүришье бага болоо бээ. Хэрбээ мүнөө үедэ аймаг соо малай условно толгой бүхэндэ дунда зэргээр 1,5 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй үбhэн, hолоомон гэхэ мэтэ үлөө hаань, таряашадай ажахынуудай Сагаан-Мориной, Бортойн, Дүтэлүүрэй, Утаатын эблэлнүүдэй гүүртэнүүдтэ малай эдихэ юумэн бүришье бага.

Үхэр малай хээрын бэлшээриин хүхэ ногоо эдижэ эхилхэ хаhань үшөө үды. Сahанай хүсэд хайлахада мал даб дээрэ халсагай муу хагданда ябажа гараха юм ааб даа. Гадна ажахынууд арга хургынгаа зэргээр эндэ тэндэhээ бага-сагаар үбhэ, hолоомо, талха ороohоной зүйл оложо, зөөнэ. Мүнгэ зөөриин талаар тулюур ажахынуудта энэмнай баhал хоролтодо орожо, ехээр үсөөрнэ. Урдань гэхэ гү, али 1990-1991 онуудта манай эндэхи хамтын ажахынуудта 40-41 мянган үхэр, тэрэ тоодо 12-13 мянган үнеэд, 20-23 мянган хонид, 8900 гаран адуун харууhалагдажа байгаа hаа, мүнөө эндэмнай таряашадай, мүн хамтын-хубиин зөөритэй ажахынуудта, хүдөө ажахын хамтын предприятинуудта 9612 үхэр, тэрэ тоодо 3600 үнеэд, 4477 адуу морид тоологдоно. Хонидынь 4 мянгандашье хүрэхээ болижо байна.

Адууhа малай эрид үсөөрөөшье hаань, үлэhыень бүрин бүтэн ондо оруулха гээшэ гол шухала зорилго болоно. Адууhа малаа эсэслэн hалгаабал, хамтын ажахынууд, тэндэхи хүн зон хайшан гэжэ ажамидархаб?

Үнгэрhэн жэлэй үрэ дүн харахада, Захааминай аймагта малай үсөөн боложо, тэдээнhээ ашаг шэмын өөдтэй абтахаяа болиhонhоо уламжалан, жэл соо хүн бүхэндэ продукциин хүртэсэ эрид доошолжо, ойдоол 24 килограмм мяхан, 38 килограмм hүн хүртэhэн байна. Үнэндөө, бараг hайнаар эдеэлхын тула нормын ёhоор, хүн бүхэндэ адагынь 70 гаран килограмм мяхан, 200 үлүүтэй килограмм hүн хэрэгтэй ха юм.

Иигэжэ малаа үсөөлжэл, тэдээнhээ мяха, hү мүртэй абахаяа болижол байхадаа, хаана ошохо гээшэбибди гэжэ hанахаар болохо.

Энэ жэлэй хүшэр үбэлжэлгын эсэстэ илангаяа хамтын ажахынуудай адууhа мал бүри үсөөн болохол ааб даа.

В. БАДМАЕВ.

Манай хөөрэлдөөн

ҮНДЭР ТУШААЛДА ДЭБЖҮҮАЭГДЭБЭ

hаяхан Республикын Арадай Хуралай Тоололгын палатын түрүүлэгшээр Г. А. Айдаев hунгагдаба. Тоололгын палатын түрүүлэгшэдэ манай штатнабэшэ корреспондент В. Бадмаев хандажа, хэдэн асуудалда харюусахыень гуйhан байна.

—Республикын Арадай Хуралай Тоололгын палатын дүүргэхэ үүргэ ямар байхаб?

—Россин Федерациин болон Буряад Республикын Хуулинуудай ёhоор, Тоололгын палата ехэ үүргэтэй ба эрхэ түлөөлэлгэнүүдтэй. Тэрэ түргөөр ажалаа эхилжэ, республикын бюджедэй, мүн бюджедтэ ородоггүй бусад жасануудай олзо оршын талые арьбадхахын түлөө нарин шэнжэлэл хэхэ ёhотой.

—Арадай Хуралай депутат байhан Танине энэ тушаалда дэбжүүлбэ. Энээн тухай хэдэн үгөөр хэлэжэ үгыт?

—Тоололгын палатын түрүүлэгшын харюусалгатай тушаалда дэбжүүлэгдэхэ зүбшөөлөө үгэхэнhэ намда бэлэн хэрэг бэшэ байгаа. Хуулиин ёhоор энэ тушаалда hунгагдаа hаа, депутадайнгаа уялгануудые хойшолуулангүй болюулха ёhотой байгааб. Ехэ зориг хүсэл гаргажа, Арадай Хуралай депутат болоhон хүм. Ушар тиимэhээ депутадай эрхэ түлөөлэлгэнүүдые даahанаа үндэрөөр сэгнэдэгби.

— Уншагша ажабайдалайтнай замаар hонирхохо байха...

—Энэ hара соо би 46 наhаяа гүйсэхэм. Красноярска хизаарта, геологой бүлэдэ түрэhэнби. 1973 ондо Зүүн Сибириин технологическа институт, нёдондо жэлдэ Президентын дэргэдэхи гүрэнэй албанай Россин академи экономист-менеджер гэhэн мэргэжэлээр дүүргээб. М. Ломоносовой нэрэмжэтэ МГУ-да диссертаци хамгаалжа, экономическа эрдэмэй кандидадай нэрэ зэргэтэй болоо hэм.

Hүүлэй арбаад жэлэй туршада республикын түб хотын Советскэ райондо ажаллааб: түрүүшээр КПСС-эй хоёрдохи, удаань нэгэдэхи секретаряар, харин 1991 онhоо районой захиргаанай гулваагаар. Энэ hүүлдэ ажаллаhан тушаалдаа эмхидхэхы дүй дүршэлэй талаар би ехэ юумэ өөртөө абааб. Гэр бүлэтэйб, гурбан хүүгэдтэйб.

—Шэнэ ажалаа юунhээ эхилээбта?

—"Буряад Республикын Арадай Хуралай Тоололгын палата тухай" Хуули энээнhээ уридшье яhала hайн мэдэхэ hэм. Харин мүнөө бүри гүнзэгыгөөр шудалнаб. Энээниие тон hайнаар мэдэхэhээ гадна, тодорхой статьянууд болон дүримүүдыень ажабайдалда бэелүүлхэ онол арганууудые тодоор ойлгохо ёhотойб. Энэ хуули дотор иигэжэ хэлэгдэнэ: "Тоололгын палата хинан-шалгаха, шэнжэлхэ, мэдээсэхэ болон бусад ондоо ажал ябуулганууудые бэелүүлхэ, мүн республикын бюджет болон бюджедhээ гадуурхи жасануудай бюджет гүйсэдхэлгын хиналта хангаха ёhотой". Эндэ бүхы юумэн ойлгосотой, тодоор хэлээтэй гэжэ hанахаар. Тезд "бусад ондоо ажал ябуулганууд" гээшыень юун гэжэ ойлгоhоб? Мүнгэ зөөри хинаха талаар республикын эмхи зургаануудай дүршэлтэй хүдэлмэрилэгшэдөөр зүбшэжэ, иимэрхүү асуудалнуудые яhала ойлгооб гэжэ хэлэхэдэ болохо, зүгөөр үдэр бүри шахуу гаража байдаг олон тоото эдэ асуудалнуудта үндэhэ баримтатай харюунуудые абахын түлөө тон hаяар Россин парламентын Тоололгын палатада ошохоор түсэблэнэб.

Кадрнуудай талаар асуудал тон шухалада тоолоноб. Арадай Хуралай талаhаа Тоололгын палатын ерээдүйн хүдэлмэрилэгшэдтэ тон ехэ эрилтэнүүд табигдана. Эдэ финансово-экономическа эрдэмтэй байхаhаа гадна, финансын зургаануудта ажаллаhан дүй дүршэлтэй байха ёhотой. Мүнөө хоёр кандидатура дээрэ тогтоод байнаб. Минии орлогшоор Тамара Александровна Дондуковае, аудитораар Галина Раднаевна Баторовае hунгахыень депутадуудта дурадхааб. Тэдэнэр үйлэдбэридэ хүдэлhэн горитой дүршэлтэй, дэлгүүрэй экономикын нарин нюусануудые мэдэхэ, эрхим бэлэдхэлтэй мэргэжэлтэд. Сессидэ минии кандидатурые дэмжэhэндэнь баяртайб. Буряад Республикын Арадай Хуралай удаадахи сессидэ бэшэ кандидатурануудые дэбжүүлэгдэхэ, баталагдаха юм.

Саашадаа хүдэлмэриингөө талаар Тоололгын палатын нягтаар харилсаха эмхи зургаануудаар ябааб. Тоолобол, Буряад Республикын Правительствын болон Президентын захиргаанай бүридэлдэ ородог хиналтын зургаануудтай, республикын налогой инспекци, налогой полициин департамент болоно. Республикын Финансын болон Дотоодын хэрэгүүдэ министерствэнүүдтэй ажалай харилсаа холбоо байгуулнабди.

—Нютагай өөhэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаануудтай харилсаха гүт?

—Нютагай өөhэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаануудтай нягта холбоотойгоор хүдэлхэ ёhотойбди. Эдэ холбоо харилсаануудтай "Буряад Республикада нютагай өөhэдыгөө хүтэлбэрилгые эмхидхэхэ юрэнхы ёhо гуримуудтухай", мүн "Буряад Республикын Арадай Хуралай Тоололгын палата тухай" хуулинуудта үндэhэлэн, зохилдуулагдаха зэргэтэй. Гадна республикын районуудаар ябаха түсэбтэйбди.

—Та, Арадай Хуралай депутат бэшэ болобот, hунгагшадайнгаа хандалганууд болон захяануудые яахабта?

—Эндэ нэгэл харюу байха. hунгагшадые найдуулаа хадаа тэдэнэй хандалганууды, захяануудые удааруулангүй шиидхэхэ ёhотойб.

—hайнта даа.

ХҮЙТЭН БАЙРА, ТУРАhАН ҮНЕЭД

Таряашадай ажахынуудай "Сибиряк" нэгэдэлэй Ахалигай hү hаалиин фермын мүнөөдэрэй байдал ехэл түлюур, зүдэрүү. Үнеэдэй байрань хүйтэн. Малай байра арилгаха транспортёр хүдэлгэгдэнэгүй, шабааhа шээhэндэ баригдашанхай. hаамхай үнеэдынь хабшагар туранхайнууд. Байра соохиие ори ганса лампочка бүрүүлээр гэрэлтүүлнэ.

—Үнеэдтээ мүнөө юушье эдюулнэгүйбди. Силос, үбhэн гэхэ мэтэмнай үни хада дууhанхай. Туража, тэнхээгүй болоод, үргүүлhэн малаа алажа, мяхан болгонобди. Нёдондо жэлэй зунай-намарай hарануудта нуга сабшалангуудаймнай тэн хахад талмайн ургаса сабшагдангүй орхигдоhон байгаа. Иимэбайдалhаа бидэ мүнөө хорёо хоohон hуунабди,—гэжэ hаалишад гомдолоо барина.

Туража байhан малhаа ямар продукци абтахаб даа. Энэньшье ойлгосотой бээ.

Энэ фермэдэ залуу мал олоор гарзална. Фермые hаяшаг болотор даажа ябаhан хүтэлбэрилэгшэ хүйтэн байра соо түрэхэ үнеэдээ оруулhан байгаа юм. Хананууудынь забhар зайлхайтай, нүхэ hүбэтэй. Нарай тугалнуудай байха клеткэнүүд соонь хибэдэhэн, hолоомоншье харагданагүй. Үбшэн, үлбэр тугалнууд олон.

Юрэдөөл, эндэ эмхи гурим үгы гэжэ харahаар ойлгохоор. Үглөөнэй hаамай үедэ фермые даагшыешье, ветеринарнай хүдэлмэрилэгшыешье, тоо бүридхэгшыешье харабагүйбди. hаалишад өөhэдөө hаahан hүеэ нэгэндээ тушаагаад, hү зөөдэг автомашинада бултадаа ашажа үгэнэ.

Эдэнэр hураhан заншалаараа мүнөө хэдэг ажалаа бэелүүлжэл ябана гээшэ ааб даа. Зүгөөр ажахын хүтэлбэрилэгшэдэй, мэргэжэлтэдэй зүгhөө дэмжэлгын үгы байхада одоол голхормоор.

А. БОБКОВ,
"Саяан" газетын редакциин корр.

Түнхэнэй аймаг.

Репортаж

СЭБЭР УҺА БЭДЭРДЭГ "СЕЛЕНГЕО"

ИВАЛГЫН аймагай Оронго һууринда АООТ "Селенгео" гэһэн геологическа бэдэрэлгэ, шэнжэлэлгын экспедици амаралтын үдэртэ өөһэдынгөө һайндэрые тэмдэглэхэ гэжэ байгаа һэн. Худэлмэришэдынь газаа, досоохиёо аршажа, арилгажа, туха сүлөөгүй байбад. Урдандаа тус экспедицидэ аяар 600 гаран хүн худэлмэрилдэг байһанаа, һүүлдэнь 1994 оной март һарада нээмэл түхэлэй акционернэ бүлгэм боложо хубилгагдаад, оройдоол 60 хүниинь үлөө.

- Мүнөө сагта, бидэ, геологууд ехэл хүндэ байдалда ороод байнабди. Саашадаа манай бүлгэм ажамидархын түлөө элдэб предприятинуудтай хэлсээ баталжа, эндээ мебель хэдэг, хилээмэ баридаг болон бэшэшье багахан цехүүдые нээгээд, геологуудайнгаа ажаһуудалые бага зэргээр хүнгэрүүлхые оролдонобди.

Гусиноозёрскын ГРЭС манай цехтэ гаргагдаһан мебель дуратайгаар худалдажа абадаг, саашадаашье захил хэлгээ үргэлжэлүүлһээр байхабди гэжэ мэдэсэ. Теэд манай геологуудай гол ажалынь гэхэдэ, республикын, мүн Шэтыншье хүн зоной эдеэ хоолдоо хэрэглэдэг газар дорохи сэбэр уһанай шанар хододоо шалгажа, мэдээсэжэ байдаг. Илангаяа Байгал далай шадархи газарай уһан үргэлжэ. шалгагдажа байха ёһотой юм. Һүүлэй үедэ бүхы республикынгаа газар газарай уһа шалгаха аргагүй болообди, юундэб гэхэдэ, гүнзэгы нүхэ малтажа, сэбэр уһа бэдэрхэ гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ юм. Һайн техникэ, ехэ мүнгэн хэрэгтэй.

Мүнөө геологууднай хэды хүндэ байдалда ороод байгаашье һаа, урдаа табигдаһан түсэбөө дүүргээд лэ байна. Энэ жэлдэ гүрэнэй бюджедһээ 1 милиард 600 миллион түхэриг үгтэхөөр хэлсэгдэһэн юм һэн, харин һая тэрэ мүнгэнэйнгөө тоо 3 дахин хороожорхёо. Тиихэдэнь, бидэ скважина малталгаяа баһал хороохо баатай болонобди. Зүгөөр газар дорохи сэбэр уһа бэдэрхэеэ, шэнжэлхэеэ болиходоо, бидэ хүн зонойнгоо урда зэмэтэй шэнги болонобди. Харин дээдэ засагаархидта газар дорохи уһанай ямаршье хубилалтын боложо байхада хамаагүй, уужа байһан уһамнай тэрэл зандаа сэбэр байһанаар һанадаг ёһотой. Тиимэ бэшэ. Жэшээнь, манай эндэхи томо томо предприятинуудай гаргадаг хаяса газар руу доошоо шэнгэ шэнгэһээр, хэрэглэжэ байһан сэбэр уһыемнай бузарлана бшуу, - гэжэ АООТ "Селенгео" бүлгэмэй генеральна директор Владимир Иванович Толстопятов хөөрэхэдөө, үшөө олон баримтануудые хэлэжэ үгэбэ.

ГЕОЛОГУУДЫЕ уужам дэлгэр сэдьхэлтэй хүнүүд гэжэ хэлсэдэг. Тэрэнь зүбтэй ха.

- Манай химическэ лабораториинхид ехэ мүнгэн дээрэ һууна гэжэ бү һанагты. Нюусагүй, салин хүлһэмнай оройдоол 120-140-өөд мянганда хүрэдэг, - гэжэ лаборатори соо һууһан эхэнэрнүүдэй нэгэн манда дүтэлжэ, - би, Валентина Георгиевна Кочнева гэһэн нэрэ алдартайб. Мэргэжэлээрээ гидрогеолог хүнби. Түрүүн газар дорохи уһан тухайгаа хөөрэлдэе. Газар дээрэһээ элдэб химическэ бодосууд доошоо шэнгэжэ, хэды ехэ хэмжээнэй уһан бузарлагдаиа гэшэб! Хүнүүд муухай уһа хэрэглэһэнһээ боложо, гэдэһэ доторой, полиомиелит, эльгэнэй болон бусадшье үбшэнгүүдээр үбдэнэ гэжэ ойлгоё. Жэшээнь, гусиноозёрскынхид сэбэр уһа ууна гэжэ һанана гүт? Үгы. Элдэб муухай холисотой уһа үнинэй уунад, эдеэ хоолдоо хэрэглэнэд. Эндэһээ холо бэшэ сэбэр уһатай газар бии гэжэ мэдэнэбди, харин тэрэниие бэдэржэ шэнжэлхэ хэрэгтэй, теэд бидэнэр оньһон түхеэрэлгэгүй дээрэһээ энэ ажал ябуулнагүйбди. Буряад Республикын Правительство, тэндэхи аймагай захиргаан энэ асуудалда эгээ түрүүн һанаагаа табиха байгаа ха юм, - гэжэ гидрогеологой хэлэхэдэ, хажуудань һууһан нүхэдынь дэмжэн, лабораториие даагша Татьяна Викторовна хөөрэлдөөндэ оролсоно.

- Валя, тон зүб юумэ хэлэнэш. Гидрогеологи гээшэ һүүлэй үедэ үгы хэгдэхэ тээшээ болоод байна. Бидэ акционернэ бүлгэм боложо хубилхадаа, ехэ мүнгэ абажа эхилээ гүбди? Хэдэн һараар салиигаа абанагүйбди. Һонирхоболтнай, хэды түхэриг һарадаа абадагаа шоухагүйбди, гидрогеологой - 120-160 мянган, инженер гидрогеологой - 160-210 мянган түхэриг. Энэ ехэ мүнгэн гээшэ гү?

- Теэд директортнай хэлэхэдээ, хажуугаарнь тандаа нилээд туһаламжа хүргэнэбди гэнэ бэлэй, - гэжэ дуутархадамни, тэдэнэр ехэл дурагүйдэбэ.

- Владимир Ивановича ехээр бү үнэншэгты. Энэ хүн гоё-гоё үгэнүүдые хэлэхэл байха. Урдандаа эндэ 200 мэргэжэлтэ геологууд худэлдэг һэн. Харин мүнөө 35-ниинь лэ үлөөд байна. Үшөө хэдынь ажалһаа гаража ошохо юм? Акционернэ бүлгэм боложо хубилаашье һаа, һайжаргаһан юумэмнай үгыл даа.

-Ондоо предприятинуудтай хэлсээ баталжа, нэгэдэһэн тэдэ цехүүдэйнгөө гаргаһан продукциһаа 241 миллион түхэриг олзо олоһон байнат. Тиихэдэ АООТ "Аквабур" гэһэн Буряад Республикын худалдаа наймаанай палататай суг Байгалдалайн сэбэр уһанһаа олзо олохын түлөө хари гүрэнэй фирмэнүүдтэй хэлсээ баталха тухай хөөрэлдэнэбди гэжэ Владимир Ивановичтнай хэлэхэдээ, Финляндиһаа нэгэ фирмэ капрон амһартануудые эльгээжэ байхаар дурадхал оруулаа, үгышье һаа, уһанайнгаа шанар муудуулхагүй амһартануудые өөһэдөө хэжэ эхилхэбди гэнэ һэн. Байһаар байтараа танай бүлгэм баяжахадаашье болохо, - гэхэдэмни, тэдэнэрэй нэгэ зариманиинь зүбшөөһэн хэбэртэй. Харин түрүүн мантай хөөрэлдэһэн Валентина Георгиевна зүбшөөбэгүй:

- Үгы. Манай геологическа экспедици хуушан түхэлдөө орохо ёһотой. Нэгэдэхеэр, энэ бүлгэмөө һөөргэнь акционернэ бэшэ болгохые оролдохобди. Хоёрдохёор, эдэ бүгэдын асуудалнуудай хажуугаар эгээ түрүүн гидрогеологиин асуудал түргэн шиидхэгдэхэ хэрэгтэй. Һанаад үзыт, би танда эгээлэй юрын асуудал табиһуу. Хаанаһаа, ямар уһа уужа байнабиб гэжэ хэн нэгэнтнай һонирхоод үзөө һэн гү? Үгы ха. Энэн тухай бодожо үзөөрэйт, - гэжэ ажалдаа үнэн сэхээр хандадаг В. Г. Кочнева һанаагаа зобожо ябаһан һаналаараа мантай хубаалдаба. Валентина Георгиевнагай улад зондоо сэбэр һайхан, тунгалаг уһа бэдэржэябаһандань һайниие хүргөөд, үнгэрһэн геологуудай һайндэрөөр бултыень үшөө дахин амаршалнабди.

Г. ЗАНАЕВА.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: АООТ "Селенгео" бүлгэмэй генеральна директор В. И. Толстопятов; лабораториин худэлмэрилэгшэд Г. Ф. Иванова, И. П. Алексеева; гидрохимик Т. В. Шмакова.

С. ВАЛДУЕВАЙ фото-зурагууд.

СЭЛЭНГЭҺЭЭ МЭДЭЭСЭНЭ

ВЕТЕРАНУУД ЗҮБШЭБЭ

Һаяхан Гусиноозёрск хотодо аймагай ветерануудай соведэй ээлжээтэ конференци зарлагдажа, тэрэнэй түрүүлэгшэ Г. Ц. Сабжаев тоосоото элидхэл хэбэ.

Аймаг дотор байһан 15 эхин эмхинүүдэй олонхинь президиумэй заседани дээрэ хэһэн худэлмэри тухайгаа уридшалан тоосоһон байха юм. Томохон эмхинүүдэй тоодо ородог Ноёхон, Юрөө, Новоселенгинск, Сэлэн-Дүүмэ мэтын тосхонуудтахи ветерануудай соведүүд зоной гуйлта, хүсэл хангаха, туһаламжа хүргэхэ талаар һүүлэй үедэ ажал хэрэгээ нилээд эдэбхижүүлээ.

XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой ветерануудай соведэй түрүүлэгшэ байһан П. Ц. Хайдапов нэн түрүүн үлбэр ядуу зоной тала, аша туһа харадаг, тиин энэл зорилгоор ветерануудай мүнгэн жаса эмхидхэн байгуулха хэрэгые анхан үүсхэһэн габьяатай. Буянта хэрэг үйлэдэлгын һонирхолтой хэмжээ ябуулганууд эндэ үнгэргэдэжэл байдаг һэн.

Аха нүхэрэйнгөө дэмбэрэлтэ һайн хэрэгые шэнэ түрүүлэгшэ залгуулан үргэлжэлүүлхэ бэзэ гэжэ найдагдана. Богонёор хэлэхэдэ, нютагуудтахи иимэл эхин эмхинүүдые ударидагшад Б. Ч. Цыренов, И. С. Бальжиев, А. Д. Дугаров, Б. Б. Пурбуев гэгшэдэй хүсэлэл оролдолго олоной дэмжэлгэдэ хүртэхэдөө, омогорхол түрүүлэнгүй яахаб даа... Ветерануудта яһала һайн хүнгэлэлтэ олгохо тухай хуулита шиидхэбэринүүд абтадагшье һаа, үнэн дээрээ өөдтэй юумэн хэгдэнэгүйл даа гэжэ делегадууд М. В. Вагинов, В. П. Ерхов, П. И. Медведев, бусад нүхэд шүүмжэлхы ажаглалтануудые хэбэ.

Мүн эндэ ямар хубилалта болооб гэхэдэ, урдань бии байһан ветерануудай городской совет болюулагдажа, орондонь нэгэн ниитэ аймагай совет эмхидхэгдэн байгуулагдаба.

Түс конференци дээрэ шэнэ бүлгэмэй түрүүлэгшээр В. Р. Еременко, орлогшонороорнь В. П. Ерхов, А. Т. Пинчук нэгэн дуутаар һунгагдаба.

Ч. САНЖИЕВ.

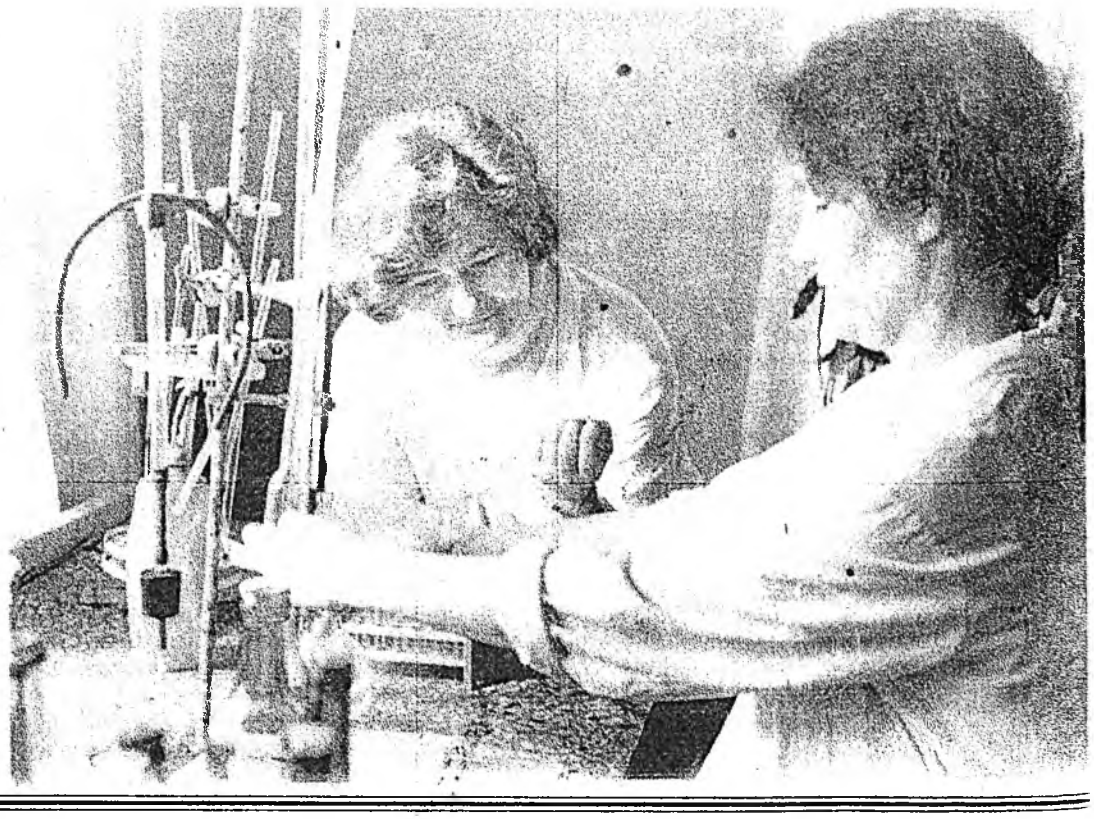

Бүгэдэ буряадуудай хоёрдохи съезд

ТООНТОҺОО ХОЛОХОН БАЙБАШЬЕ...

Россин нинслэл Москва хотодо 1600 буряад угсаатан ажаһуудаг. Тэдэнние Бүгэдэ буряадуудай хоёрдохи съезд дээрэ түлөөлһэн 2 делегадтай хөөрэлдэбэбди.

Н. Д. Цырендондоков, Россин Ветеринарна академиин профессор: - Буряад соёлой "Уряал" гэжэ бүлгэм 1989 ондо эмхидхээ һэмди. Н. Ч. Цыбенова эгээн эдэбхитэй эмхидхэгшэдэй нэгэн байһан юм.

Түрэл нютагһаа холо ажаһуугаашье һаа, үндэһэн соёл болон ёһо заншалаа мартангүй, залуу үетэнөө буряад хэлэндэ һургаха, үндэһэтэнэй мэдэрэлтэйгээр хүмүүжүүлхэ зорилготойгоор хүдэлжэ эхилээ бэлэйбди. Бүлгэмэй ажал 8 шэглэлээр ябуулагдана. Москвада ажаһуудаг аха зоноо буряад һайхан заншалаар ехэ һайндэрнүүдтэ, Сагаалганда заатагүй хүндэлдэг, бэлэг барюулдагбди. Соёлой эдэб олон хэмжээ ябуулганууд - Буряадаймнай уран бэлигтэнэй ойн баярнуудые тэмдэглэхэһээ эхилээд, Москвада ерэһэн дуушад, уран зохёолшодтой уулзалганууд үнгэргэдэгбди. Хүүгэдэй уран бэлиг хүгжөолгэдэ ехэ анхарал хандуулагдадаг. Хүүгэдэй театр хүдэлнэ, дуу, хатар нааданда һургана. Хүүгэдэй коллективуудэй бүхэроссин конкурсдо лауреадай нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байха. Юридическэ, бусад үндэһэ яһатантай холбоо тогтоохо, түбэд-буряад медицинэ шудалха, түүхын, шажан мүргэлэй асуудалаар таһагууд хүдэлнэ.

-Москвада Буряад Республикын үдэрнүүдэй болоходо, ямар нэгэ аргаар туһалаа, хабаадалсаа гээшэ аабзат?

- Тиингүй яахаб. Хоёр һара үлүүтэй саг соо бэлэдхэл хээбди. Бултанда мэдээсэхэһээ гадна, айлшадаа угтаха, хүндэлхэһөө эхилээд, али олон асуудал шиидхэхэ хэрэгтэй байгаа. Республикын хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзалга болоо. Тиихэдэ Москвада ажаһуудаг эрдэмтэд, мэргэжэлтэд түрэл Буряад орондоо али зэргын туһа хүргэхэ аргатайб, мүн алишье талада аша туһатай харилсаа холбоо тогтоохо асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ. Республикын үдэрнүүдтүрүүшынхээ Москвада тон үндэр хэмжээндэ, ехэ ургэн дэлисэтэйгээр, шэнэ экономическа шэглэлтэйгээр үнгэрөө. Энээндэ манай бүлгэмэйшье оруулһан хубита бии гэжэ һанагдана.

Залуу үетэнэй ябуулдаг ажал тухай хөөрэхыень съездын делегат, багша **Ц. Г. Шараевае** гуйбабди:

- Үндэһэн соёлой һуралсалай-хүмүүжүүлгын комплекс 5 жэлэй саана байгуулагдаа һэн. Солянка, 14 "а" гэртэ байрладаг энэ һургуулимнай гүрэнэй тэдхэмжэтэй, Эрдэм һуралсалай департаментда хабаатай юм. 3 багша хүдэлдэг. Галина Бадраевна Ханчинова үндэһэн түүхэ заадаг, хүгжэмэй болон арадай дуу, хатарай багшань - Марина Дашинимаевна Доржиева, харин би буряад хэлэнэй ба литературын хэшээлнүүдые үнгэргэдэгби.

30 буряад хүүгэд һурана. Долоон хоногой туршада үдэртөө юрэнхы эрдэмэй һургуулиин хэшээлнүүдтэ ябаад, амаралтын үдэртэ буряад хэлээ, үндэһэн түүхэ, аман зохёол шудалдаг гуримтай. Бүхы ажал хэрэгүүдээ "Уряал" гэһэн бүлгэмтэй, Нима Дамдинович Цырендондоковтой хамта хэлсэжэ, суггаа бэелүүлдэгбди.

Академик Пётр Родионович Атутов түрүүтэй буряад эрдэмтэд манай ажалда ехэ туһалдаг. Уран зохёолшодто, эрдэмтэдтэ, артистнуудта, Буряадай солото хүнүүдтэ зорюулагдаһан үдэшэнүүдые үнгэргэнэбди. Жэшээнь, Б. Барадинда, Э-Д. Ринчинодо, А. Доржиевта зорюулагдаһан үдэшэнүүд ехэ һонирхолтойгоор үнгэрөө. А. Доржиевай түрэһөөр 140 жэлэй ойдо зорюулагдаһан үдэшэдэмнай Россин МИД-эй, Миннацай, ороноймнай правительствын түлөөлэгшэд, Зүүн зүгые шэнжэлдэг томо эрдэмтэд, Гүрэнэй Дүүмын депутадууд хабаадаа.

Урданай дуу, ёохор сээжэлдэхэһээ гадна, хүүгэд буряад хубсаһатай танилсана. Түрэлхидэй туһаламжаар хүүгэдтэ буряад дэгэлнүүдые оёо һэмди. ВАРК бидэндэ хэдэн тэрлигүүдые эльгээжэ, баярлуулаа. Урданай гар урлалда һургаха хүсэлтэйбди.

- Нима Дамдинович, Танай һанамжаар, энэ съезд дээрэ социальна, политическэ асуудалнуудые табижа, тэдэнние шиидхэхэ аргануудые бэдэрхэ саг ерээ гээшэ гү?

- Соёлой хүгжэхын тула нэн түрүүн социально-экономическа үндэһэ һуури бэхижүүлэн хүгжөөхэ хэрэгтэй. Энээнние шиидхэхэдэ, республикын хүтэлбэриин зүгһөө тон бодомжотой национальна политика хэрэгтэй болоно. Үнгэрһэн 5 жэлэй туршада ВАРК-ын хүтэлбэри доро бэелүүлэгдэһэн ехэ ажалай һайн үрэ дүнгүүд республикын хүтэлбэриин, бүхы ажалша зоной, сэхээтэнэй гайхамшагта туйлалта гээшэ". "Демократи" гээд лэ, шууяа шурхираа татангүй, арадайнгаа сэсэн һургаал заабаринуудые мартангүй, бүхы эдэ орёо асуудалнуудые бодомжотойгоор, бүтэхэ тээшэнь шиидхэхэ шухала.

Залуушуулайнгаа талые хараха хэрэгтэй. Мүнөө үеын эрхим дээдын эрдэм мэдэсэнүүдһээ, технологиһоо хожомдоһон, муу байдалтай, хүгжэнги бэшэ гүрэнүүдэй жэшээ бидэниие һэргылнэ. Хүсэд хүгжэнги, эрдэм болбосоролтой арад байхаяа һанабал, залуу үетэнөө мүнөө үеын экономическа эрдэмдэ, электронико болон компьютернуудые хүтэлжэ һургаха шухала. Мүн зүрхэ сэдьхэлэй, оюун бодолой хүгжэлтэ тухай мартахагүй юм ааб даа.

- Һайнта даа, Нима Дамдинович, Светлана Гомбоевна. Хөөрэлдэһэнэйтнай түлөө баярые хүргэнэбди. Гэр бүлэдэтнай баяр жаргал, ажалдатнай амжалта хүсэнэб.

Т. САМБЯЛОВА хөөрэлдэбэ.

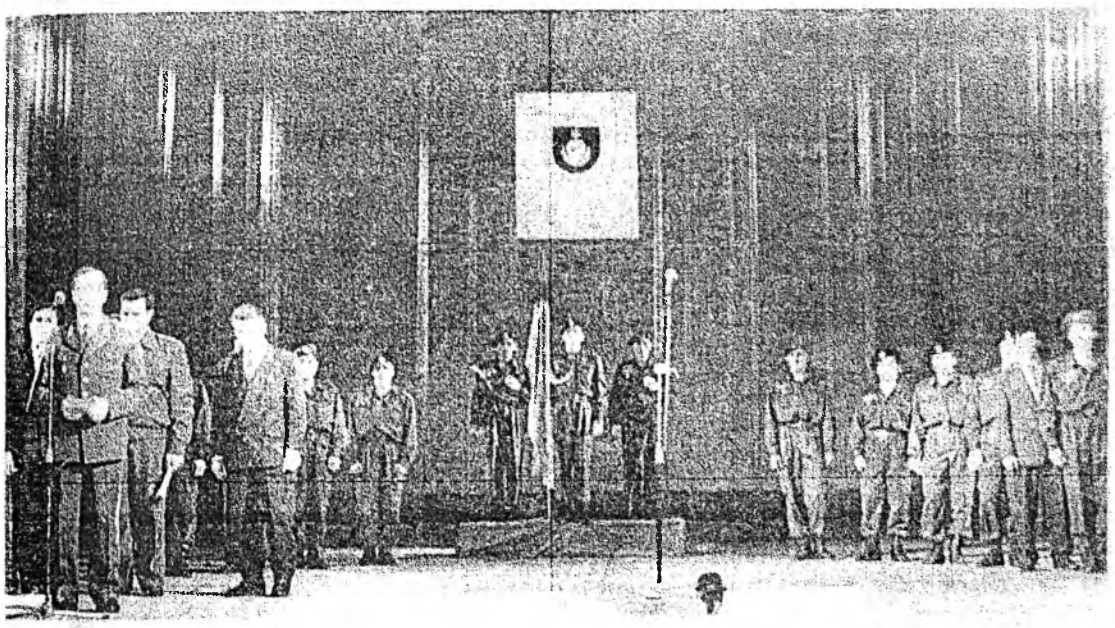

ЭРЭЛХЭГ ЗОРИГТОЙ ХҮБҮҮДНАЙ

Ленинэй орденто оперо болон баледэй академическэ театр. Энэ үдэшэ тус театр соо Буряад Республикын Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын хүтэлбэрилэгшэд, ОМОН-ой хүдэлмэрилэгшэд олоороо сугларба.

Үнгэрэгшэ жэлэй эхинһээ манай республикын МВД-гэй хүдэлмэрилэгшэд хэдэн бүлэг боложо хубаараад, Чечен Республика ошожо, зэбсэгтэ тулалдаануудта хабаадажа ерэһэн гэжэ мэдэнэбди. Нютагаймнай хүбүүд эндэ алба хэхэдээ, дайн байлдаанда эрэлхэг зоригтойгоор хабаадажа ерэһэн гээшэ. Байлдаанда баатар габьяа харуулһан хүбүүдтэ Россин Федерациин хайра шагналнуудые барюулалгада зорюулагдаһан баяр ёһолол болобо.

Театрай тайзан дээрэ республикын МВД-гэй хүтэлбэрилэгшэд, Буряад Республикын Президентын туһалагша, милициин полковник В. Золотоев болон бусад зогсоно.

-Буряад Республикын тугые оруулагты! - гээд баярай суглаа нээһэн ОМОН-ой командир, милициин подполковник В. Мархаевай захиралта үгэхэдэ, театр соо уттамжын хүгжэм зэдэлнэ.

Республикын һүлдэ тэмдэгтэй тугай оруулагдаһанай һүүлээр Буряад Республикын дотоодын хэрэгүүдэй министр генерал-майор И. Калашников Чечен Республикаһаа ерэһэн хүбүүдээ амаршалхадаа, иигэжэ хэлэнэ: "Хүндэтэ манай хүбүүд, тэрэ холын республикын хүн зондо туһаламжа үзүүлжэ ябахадаа, ёһотойл габьяа харуулан, Грозный хотодо болоһон хүндэ байдалда ябахадаа, уялгата албаяа нэрэтэй солотойгоор дүүргэжэ ерэһэн таанадаа амаршалнабди. Дайн байлдаанда мордоходотнай, энэрхы сэдьхэлтэйгээр хандаһан гэр бүлэнэртэтнай үнэн зүрхэнэй баяр баясхалан хүргэнэбди!"

Удаань республикын дотоодын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо В. В. Приеменко Россин Федерациин Президент Б. Н. Ельцинэй Зарлиг уншажа, эрэлхэг зориг харуулһан ОМОН-ой хүбүүдэй нэрэнүүдые хойно хойноһоонь уншана. Бүхы шагналнуудые дотоодын хэрэгүүдэй министр И.Калашниковай баатар хүбүүдтээ барюулхадань, баярай хүгжэм, альга ташалган зэдэлнэ.

Эндэ хэнэйнь орден, медальнуудта хүртэһэн тухай фамили, нэрэ, обогуудынь нэрлэхэ аргагүй байнабди. Хамтадаа 17 хүбүүднай хайра шагналнуудта хүртөө.

"Хубиин эрэлхэг зоригой түлөө" гэһэн орденоор 6, "Шэн зоригой түлөө", "Эхэ оронойнгоо урда габьяатай байһанай түлөө", "Ниитын гурим сахиха талаар эрхимээр алба хэһэнэй түлөө" медальнуудаар 11 хүбүүднай шагнагдаа.

Гадна Республикын Правительство, министерствэнүүдэй, предприяти, эмхи зургаануудай, фирмэнүүдэй зүгһөө баатар габьяата хүбүүдтэмнай үнэтэ бэлэгүүд барюулагдажа, бултанай зүгһөө ехэ баяр баясхалан хүргэгдэбэ.

Һүүлээрнь республикын искусствын мэдээжэ артистнууд ехэ концерт-наада дэлгэжэ, сугларагшадые баясуулаа.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: баяр ёһололой үедэ.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Үгрэй солбон

"Гэр бүлэ - нангин гуламта" - гэһэн асуудалда зорюулагдаба

һАЛАХЫН УРДА ДОЛОО ДАХИН БОДОЖО ҮЗЭ

1995 ондо Улаан—Үдэ хотын Советскэ райондо 256 шэнэ айл бии боложо түбхинөө, энэ тоо һүүлэй жэлүүдтэ ехэ хубилнагүй. Тиихэдэ районой сүүдэй шиидхэбэреэр 1994 ондо 288 бүлэ, 1995 ондо 324 бүлэ һалаа. Жэлһээ жэлдэ энэ тоо ургана, 1996 он юу харуулхань гээшэб?

Ори гансахан инаг нүхэрөө оложо, гэр бүлэтэй, үнэр баян, үхибүүдээрээ омогорхожо һууха, үгышье һаа, бүхы наһаараа гансаараа, али хэдэн дахин һамга абаха, хадамда гараха—хүн бүхэнһөө өөрһөөнь дулдыдаг хэрэг гү, али үйлын үри, наһанай табисуур гээшэ гү?

Һалахамнай гэжэ шиидэһэн үбгэ һамган хоёрой ЗАГС-да ерээд, гахай нохой болотороо хэрэлдэжэ байхыень дуулаа гүт? Тэрэ таһалгаһаа гараад ерэхэдээ, 30-аад наһанай, хубсаһа хунараар, шэг шарайгаар—юугээршье дутаагүй хоёр, үшөөл гэмэрэлдэһэн зандаа хүнүүдэй хажуугаар үнгэрнэ. Мендельсоной хүгжэм доро гэр бүлээ эрхилээд, хэдыхэн һарын гү, али жэлэй үнгэрөөд байхада, "сугтаа байха аргамнай үгы",—гэһэн эсэстэ ерэнхэй.

Юундэ? Өөрөө энэ асуудалда харюу үгэжэ шадахагүй дээрэһээ, Улаан-Үдэ хотын Советскэ районой ЗАГС-ые даагша Алла Степановна КУРЯЧАЯДА хандаһан байнаб.

—Алла Степановна, 30-аад жэлэй туршада энэ ажалда хүдэлнэ гээшэт, хүнүүдэй гэр бүлэ болохыень гэршэлнэт. Һалахаданьшье байлсанат, танай харахада, мэдүүлгэ барихан хоёр мүнөө үедэ ямар болоо гээшэб?

—Гэр бүлэ "залуу" болоо гэхэдээ, хэниешье гайхуулхагүйб, сагнай тиимэ. Харин минии һанаа зобоохо юумэн хадаа залуушуул гэр бүлэ болоходоо, харюусалгагүйгөөр, юрэл "кинодо ороод ерэһэн" мэтээр хандана. Хахад жэл суг байгаагүй аад, һалахамнай гэжэ мэдүүлгэ асаржа эхилдэг, "абари зангаараа таараагүйбди" гэлсэдэг. Би энээниие огто ойлгодоггүйб, сугтаа байхамнай гэжэ ехэ һэдэлгэ гаргаагүй, бэе бэеэ һайнаар ойлгохо гэжэ оролдоогүй, ёһотой инаг дурые үзөөгүй дээрэһээ иимэ ябадалнууд гарадаг. Эдэ бүгэдэндэ залуушуулай мүнгэгүй, ажалгүй, гэр байрагүй байдал нүлөөлнэ. Һүүлэй үедэ элдэб эсын видео, номууд, зурагууд өөрын "хубитаяа" оруулна: юумэ мэдэжэ байхада, һайн лэ ааб даа, теэд заримашуулнай өөрынхеэрээ ойлгожо, "шэнэ", "һонин" юумэ бэдэржэ эхилдэг.

—Һалаһан гэр бүлэнүүд ондо ондоонууд бээ, ехэнхидээ тэдэ юун дээрэһээ һаладаг бэ?

—Би гурбан ехэ бүлэг болгожо хубаарилдагби:

1. Хахад жэлһээ—10-аад жэл хүрэтэр ажаһууһан. Шалтагаанууд эндэш олон: архидаан, һальхай ябадал, юрэдээ таарахагүй зон дайралдадаг, мүнгэн зөөри...

2. 20-25 жэл хамта һуугаад, үхибүүдэйнгээ хүл дээрээ гарахада, ехэнхидээ эрэшүүл гэрһээ ябадаг. Хэдэн жэлэй хугасаа соо бүлэ гэжэ нэрэтэй, миин лэ ажамидаржа байһан хүнүүд болоно.

3. Үсөөнщье һаа, дайралдадаг ушарнууд гэхэдэ—30,40, 45 жэл сугтаа байгаад, һалаха ябадал үзэгдэдэг. Энээнэй шалтагаан ехэнхидээ архидалга болодог. Энэ удаада олонхинь эхэнэрнүүд байдаг.

—Һалаха гэжэ үүсхэл хэнһээ гарадаг бэ?

—Ехэнхи ушарнуудта эхэнэрнүүдһээ.

—Һалахамнай гэжэ мэдүүлгэ үгөөд, туршалгын 3 һарын үнгэрхэдэ, ондоо шиидхэбэритэй болодог гү?

—Тиимэ ушарнууд нэгэтэ бэшэ дайралдадаг. Жэшээлбэл, 1995 ондо 50 мэдүүлгэ манай ЗАГС-да ороо, удаань 6 бүлэ бэе бэеэ ойлголсоо. Һалаад, хэдэн жэлэй үнгэрөөд байхада, ниилэһэн 8 бүлэ дайралдаа.

Хөөрэлдэхэ һамбаандамнай залуу эхэнэр ороод, өөрынгөө "хэрэг" хэлэнэ: "Үбгэнтэеэ 2 жэл байнагүйбди, хүбүүмнай 6-тай, һалахадаа, би өөрынгөө нэрэдэ оруулхаяа, эсэгынь эрхэ болюулхаяа һанапаб. Нүхэрни 10 жэлэ эрэ аха хүн, теэд үшоо олон шалтагаан биил даа. Яаха хүмбиб?" Алла Степановна иимэ харюу үгэнэ:"Бүтэхэгүй гэжэ шиидэ эрэ һаа, мэдүүлгэ соогоо бүхы эрилтэнүүдэ бэшэгты, алимент эрихэ болоо һаа, бодожо үзэгты. Мүнөө үедэ архида ороод гү, али муу байдалтай болоһон эсэгэнэрнай багаданни туһалаа һэм гээд, түрэһэн үриһөө сүүдэр мүнгээ бусаажа абадаг... Сагай үнгэрхэдэ, һайн хүн дайралдажа, хадамда гаража, үхибүүтнай нэрэдээ оруулха болоо һаань, нотариуста баталагдаһан, "ондоо хүнэй үргөө һаа, арсанагүйб" гэһэн саарһа гуурһатай байха ёһотойт".

Иимэл даа, инаг хоёрой айл бүлэ боложо, нэгэдэжэ, һүүлдэнь хамта ажаһуужа шадахаяа болиһон бүлэнүүдэй намтарнууд. Саанань эхэнэрнүүд, эрэшүүлэй түбхиноогүй хуби заяан, эхэ эсэгэгүй үлэһэн үхибүүд, түрэлхидэйнь гашуудал, зоболон. Ород арадай сэсэн үгэ һанажа, айл бүлэ болоходоо гү, али һалахадаа гү, долоо дахин бодожо үзэгты гэхэ байнаб.

А. ДУГАРОВА.

БЭЕ БЭЕЭ ХАЙРЛАЯЛ!

Түби дэлхэй дээрэ манда үршөөгдэһэн наһан соогоо зол жаргалтай ажаһууха гээшэ хуби заяагаа ниилүүлһэн нүхэрһөө сэхэ дулдыдаха юм. Тиимэһээ хүн бүхэн өөртөө тааруу, бэе бэеынгээ дутуу дундануудые ойлгохо, дүтэрхы хараа бодолтой хүнтэй гэр бүлэ боложо, түбхинэхые оролдолог.

"Эхэнэрэй гол түлэб ямар шэнжэнүүдые бүһэтэйшүүл сэгнэдэг гээшэб?"—гэһэн асуудалаар һонирхожо, иимэрхүү харюунуудые дуулабаб.

Б. Даримаев, 19 наһатай, оюутан, гэр бүлэгүй:

—Номгон зангыень, сэбэрхэн шарайень, урин налгайень.

Ж. Бадмацыренов, гэр бүлэтэй, "Байгал" ансамблиин дуушан:

—Илангаяа һайхан абари зантай, энэрхы сэдьхэлтэйень.

Б. Доржиев, 30 наһатай, 3 үхибүүтэй:

—Тэсэмгэй, нарин нягта, ухаатайень.

А. Санданов, 45 наһатай, 7 үхибүүтэй, хонишон:

—Хүхы шэнги эртэшэ, зүгы шэнги ажалша, шоргоолжон шэнги шэрхииень.

Дээрэ хэлэгдэһэн харюунуудай үндэһөөр, бусад эрэгтэй шүүлэй һанамжануудаар, нэн түрүүн лэ тэсэмгэй, түбшэн даруу, сэбэрхэн, зангаар һайн басагад тэмдэглэгдэнэ. Тиихэдэ ухаатай, нарин нягта, номгон гэхэ мэтэ шэнжэнүүдтэй басагад мүн лэ сэгнэгдэнэ.

Басагад, анхарыт! Ямар һайхан инагтай байхые оролдонобибди. Үшөөшье шанга эрилтэнүүдые өөртөө табимаар. "Бахын һанаан далайда" гэдэгтэл, манайшье һанаан ехэ байна. Тиимэһээ хүбүүдтэ һануулая. Хэрбээ ухаатай, сэбэр, баян нүхэртэй болохые һанабал, һайнаар бодожол гэрлэхэ болохош гэдэг арадай үгэ бии бшуу.

Хүндэтэ гэрэй эзэн ба гэрэй гуламта сахигша! Сагаан буянгаараа үри хүүгэдээ үргэжэ, бурханай заяагаар үгтэһэн наһаяа эбтэй эетэйгээр эдлээл! Бэе бэеэ гамная, хайрлая!

Б. ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ.

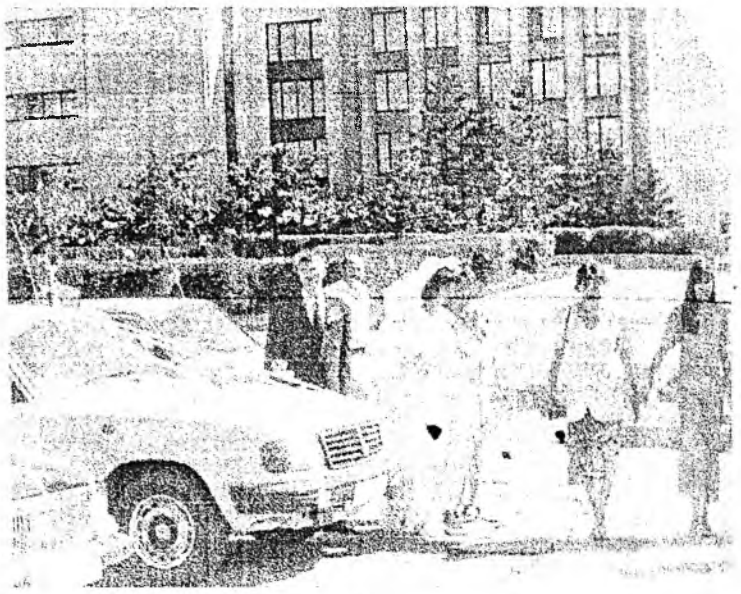

ГЭРЛЭЛГЫН ГАРГАШАНУУД

Хүн бүхэн түби дэлхэй дээрэ мүндэлхэдөө, ажабайдалда хабаатай зарим уялгануудтай болодог. Тэдэнэй заримыень бүри бага ябахаһаа хойшо хүн бүхэн ойлгожо, ямар уялга заатагүй дүүргэхэб, ямар уялгань дуранайб гэжэ өөрөө тобшолол хэдэг гээшэ ааб даа. Харин наһанайнгаа инаг нүхэрые золгожо, тэрээнтэеэ гэрлэхэ, саашанхи хуби заяагаа нэгэдүүлхэ ябадалые олонхи зон уялгата гэжэ тоолодог. Тиин залуушуул гэрлэхэ гэжэ шиидэбэл, зарим тэды мүнгэ зөөри гаргашалха зэргэтэй болоно.

Ушар иимэһээ Гэрлэлгын ордоной ахалагша мэргэжэлтэ Альбина Дабажаповна ШОЙБОНОВАДА залуушуулай хуби заяагаа холбоһон баяр ёһололдо хэды шэнээн мүнгэн хэрэгтэй болодог юм гэһэн асуудалтайгаар хандабабди. Тэрэнэй үгэһэн харюунуудые тобшоор толилнобди.

—Гэрлэлгын ордон гансаные хотынхидые бэшэ, харин дүтын аймагуудта ажаһуутшадай гэр бүлэ болохо тухайтаа мэдүүлгэ баряа һаань, тэдэнние баһал хангаха арганай байна. Тиихэдэ тэдэнэртэ фото-буулгабари, түрэ хүримай зүйлнүүдэй прокат, видео-буулгабари, тусхай ансамбль гэхэ мэтэ дурадхагдана. Эдэ бүгэдэ хэлсээнэй үндэһэн дээрэ хэгдэдэг юм,—гэжэ Альбина Дабажаповна хөөрөөгөө эхилнэ.

18 наһа хүрэһэн эрхэтэд туршалгын 1 һарын болзорой удаа мэдүүлгээ барижа болохо. Тиихэдэнь тэдэнэртэ гэрлэлгын баяр ёһололой үдэр, саг (ээлжээнэй ёһоор) соносхогдоно. Хуби заяагаа холбожо, дансада орохо үдэртөө саг соогоо тиишэ ошохо ёһотойт. Жэшээнь, хатуу гадартай гэрлэлгын үнэмшэлгэ—19200 түхэригтэ, видео-буулгабари—216000 түхэригтэ, 8 янзын фото-зураг 85000 түхэригтэ гэхэ мэтэшэлэн хангалганууд тус тустаа өөрын сэнтэй.

Тиигээд гэрлэлгэмнай ганса энээгээр дүүрэдэг бэшэ, түрэ хуримаа хэхэ болоной. Хотын ресторан, столово, кафенүүдэ 5 миллионһоо 20 миллион хүрэтэр мүнгэ гүлөөд, түрэ хуримаа хэхэ арганай. Тэрээнһээ гадна үнэтэ баяр сэлэгүүдгүй, элдэб үнэтэй эдэ-ууха юумэгүй, алта мүнгэн ямар гүрэ үнгэрхэб даа.

Хэрбээ гэрлэхээ һанабал, гаргашануудынь хаража үзэгты. Арга шадалтай, зөөритэй һаа, зүрхэлхэдэ хамаагүй. Манай буряад арадай хэр үтһаа хойшо түрэлхидэйнгөө, нүхэдэйнгөө болон тэдэнэй үхибүүдэй айл бүлэ болоходонь, шадаха зэргээрээ хамһалсадаг заншалынь ехэ һайшаалтай ха юм.

К. ХАТЕЕВА.

Ажаглалта: Гэрлэлгын ордондо мэдүүлгэ барихаяа һанаа һаа, иимэ үдэрнүүдтэ тиишэ хандажа болоно: понедельник, вторник, среда, четверг—10-18 сагта.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: залуу бүлэнүүдэй түрүүшын алхамууд.

Д. АЛТАЕВАЙ, Г. САМБЯЛОВАЙ фотонууд.

ҮГӨӨРӨӨ БЭШЭ, ХЭРЭГЭЭРЭЭ

Хүрьһэтэ алтан дэлхэй дээрэ хүлоо шоройдожо ябаһан хүн бүхэн дураяа, һаналаа нэгэдүүлхэ амраг инагтаяа, өөрын "хахадтаяа" уулзаха хуби заяатай юм. "Ганса хүн айл болохогүй, ганса сусал гал болохогүй" гэһэн урданай сэсэн үгэ тон зүб удхатай.

Басаган хүн ямар хүбүүн тухай бодолдо абтадаг гэшэб гэжэ һоншрохо байхат. "Гоё, сэбэр, үндэр, ухаатай, зоригтой, һайн" гэһэн харюунууд абаһаар лэ дуулдаха. Тиимэшье ааб даа... Хэн эдэ үгэнүүдтэ арсаха юм? Алишье тэешээ тэгшэ хүниие "үдэртөө галтайшье" бэдэрээ һаа, олохонь бэрхэтэйл даа. Харин инаг дуранай охидо абтаад, бэе бэеэ үдэрэй һанаан, һүниин зүүдэн болгоод байхадаа, магад, тиимэ боложошье болохот. Энэтнай гэршэлэгдэнхэй. Тиимэһээ инаг дуран амаргүй ехэ хүсэтэй гэжэ ойлгоо ёһотойт.

Хоёр хүн харгылгаа ниилүүлхэ хэрэгээ наһанайнгаа ошохо бүри бодолготойгоор, харюусалгатайгаар шиидхэдэг байна. Хэрбээ 16-18-тайхан басагад дурлаһан лэ хүндөө хадамда гарахабди, дуран байгаал һаа, саашаа юумэн бүтэхэ гэхэдэнь, 22-той нэгэ басаган иигэжэ хэлэнэ: "Эрэ хүн хадаа эрэлхэг, шударгы, түбшэн зантай, үхибүүдтээ дуратай, хангаламжатай байха ёһотой. Бодото байдалаа "ягаан шэлээр" харангүй, дурлаһан тухайгаа ганса хоохон үгөөр бэшэ, харин ажал хэрэгүүдээрээ харуулха ёһотой". Тиимэл даа. Олоор, гоёор шашаха хүбүүд үсөөн бэшэ. Илангаяа мүнөө сагта тэдэнэй худал үгэдэ найдаһан, алдуу гаргаһан басагадые зэмэлхэньшье хүндэ.

Басагад нимгэн эльгээрээ, энхэргэн сэдьхэлээрээ хүбүүдһээ илгардаг гээшэ. Тиимэһээ басаганайнгаа алдуу эндүү гаргаа һаань, хүбүүн хүн хүлисэжэ, хайрлажа, далдалжа шадаха ёһотой. Олоһон хани гансаяа нюдэнэйнгөө сэсэгы мэтээр гамнажа ябаа хадатнай, эжэлһэн гансатнай:

Гартатнай - түшэг,
Гэртэтнай - шэмэг,
Нэрэдэтнай - нэмэри,
Бэедэтнай хани боложо үгэхэл.

Һүүлэй үедэ үнэн сэхэ абари зантай, һайхан сэдьхэлтэй, һэшхэлтэй хүбүүд үсөөн болоо гэжэ олон басагад мэдүүлнэ. Гансал үндэртөө, сэбэртээ найдаад, һархаганаһан хүбүүд басагадта ехээр һайшаагдадаггүй. Инаг дуратай нүхэргүй байһандаа зарим басагад уйдажа, гомдожо ябадаг. Энэнь тон буруу гэжэ һанагшаб. Дэлхэй дээрэ амиды мэндэ ябаа сагтаа зүбөөр, ашатай туһатайгаар ажаһуухые ороолдохо хэрэгтэй бшуу. Хэн мэдэхэб, инаг дураншни хажуудаш ябажа магад. Хэзээ нэгэ тэрээнтэеэ уулзаад, баясаха, жаргаха сагшни ерэхэл. Найда...

С. ДАШИЕВА.

ЭРИЛТЭНҮҮДТНАЙ ХЭР ШАНГАБ?

Эдэ асуудалнуудые уншаад, "тиимэ", "үгы" гэһэн тобшо харюунуудые бэшэгты.

1. Танай үхибүүн бага наһанһаа эхилжэ сэбэр нягта гэжэ омогорхоно гүт?

2. Эрэ эхэнэр хоёрой хоорондохи харилсаан тухай үхибүүндээ һайнаар, амгаланаар ойлгуулжа шадаха гүт?

3. Табатай болоһон үхибүүгээ таалана, эльбэнэ гүг?

4. Нааданхайнуудыень өөртэнь хуряалгана гүт?

5. Үхибүүдэйнгээ байхада, өөрынгөө алдууе мэдэржэ шадаха гүт?

6. Үхибүүнэйнгээ өөрын шоусатай байха эрхые хүндэлнэ гүт?

7. "Энэ миниий сагта" гү, али "үхибүүн амаа бариха ёһотой" гэхэ мэтые дабтаха заншалаа обёорно гүт?

8. Баяр ба гашуудалаараа үхибүүнтээ хубаалдана гүт?

9. Телевизор харахагүй, наадахагүй гэһэн хэһээлтэнүүдые хэдэг ушарнууд болодог гү?

10. Үхибүүнтнай сүлөө сагаа хайшан гэжэ үнгэргэнэб гэжэ һайн мэдэнэ гүт?

11. Эхэ, эсэгын орондо үхибүүдые һайнаар хүмүүжүүлхэ робот-хүмүүжүүлэгшэ бүтээгээ һаань, та тиимэ машина абаха гүт?

Хэрбээ 2,3,5,6,8,9,11,12 гэхэ мэтэ асуудалнуудта "тиимэ" гэһэн харюунуудые үгөө һаа, нэгэ балл нэмэгты. Энээнһээ гадна, 1,4,7,10 гэхэ мэтэ асуудалнуудта "үгы" гэжэ харюусаа һаа, баһа нэгэ балл нэмэгты. Хамта дээрэнь тоологты.

0-2 балл. Та ехэ хатуу зантайт. Ушар нимэһээ үхибүүнтнай танһаа өөрынгөө гашуудалые шоудаг болохо, тэрээн тухай тон дүтэ нүхэдтээ, багшатаяа хубаалдаха. Муу ябадалтай үхибүүдые нүхэр болгожо, шэлэжэ абахагүйнь тула һайнаар хаража байгты.

3-4 балл. Үхибүүндээ бага зэргэ сүлөө ба бэеэ даанги эрхэ олгоболтнай, муу бэшэ байгаа. Танай бүлэ тухай хүн юун гэжэ һананаб гээд зобоһоной хэрэггүй. Жэшээнь, өөрынгөө нүхэд ба холын түрэлхидтэеэ зэргэсүүлжэ харабалтнай һайн.

5-6 балл. Та хүүгэдые хүмүүжүүлхэ арга дүрэ үгы байнат: заримдаа шанга эрилтэнүүдые табинат, заримдаа үхибүүдтээ олон юумэ зүшөөнэт. Энэ ушар үхибүүнэй һанаа сэдьхэлые төөрюулнэ. Ерээдүйн мэдэгдээгүй ушарнуудһаа айжа, үхибүүн тангай үнэн зүрхэнһөө хөөрэлдэжэ үгэхэгүй. Залхууруулангүй һургаха гэжэ оролдогты.

7-8 балл. Та багшын дүй дүршэлгүй байнат, тиин үхибүүгээ баяртайгаар, дуратайгаар хүмүүжүүлнэт. Үхибүүдэйнгээ найдал мэхэлэнгүйгөөр, олон шухала юумэн тухай хөөрэлдэхэдэтнай, урагшатай байха.

9-10 балл. Таанад ехэ һайн түрэлхид гээшэт. Зүб харилсаан тухай ойлгосо үхибүүндээ дамжуулжа шадаха байнат. Гэбэшье тэрэ дороо хүбүүн, басагантнай танай хараа бодолые баримталхагүй.

11-12 балл. Та хүмүүжүүлгынгээ дүй дүршэл мэргэжэлтэй багшанартай хубаалдажа болохо байнат. Тиигэбэшье... эдэ асуудалнуудые үшөө дахин уншажа туршагты, өөрынгөө харюунуудые шүүмжэлэн хаража үзэгты. Үнэн дээрээ та бэрхэб гэжэ харагдахаяа һанаһа бэшэ аабзат?

Д. ОСОРОВА "Семья" газетэ хэрэглэжэ бэлдэбэ.

"БУТАРХАЙ" ЗҮРХЭНЭЙ ҺАНАМЖАНУУД

Дуран, дуран... Хашартайл мэдэрэл гээшэ даа. Дурлааб гээд, толгойгоо эрьеэд, тойроод байһан бодото байдалые обёоронгүй, хүлөөрөө газар гэшхэнгүй ябахаш.

Теэд дуран мүнхэ гэжэ хуу худалаар хэлсэнэд. Энэ газетымнай хуудаһанууд дээрэ уншыт: дуран гээшэ дундаршагүй, заха хизааргүй, мүнхэ далай гэхэ мэтэ үндэр үгэнүүд бэшээтэй.

Яагаад бүхы наһан соо нэгэ дуран гэжэ байха юм. Зүрхэмнай зоолэн "орган" ха юм. Нэгэ гоё басага хараад лэ, тэрэмнай долгилжо, һабажа эхилшэдэг. Нэгэ дуран гэжэ байдаггүй. Үгы һаа, юундэ энэ дураяа түрүүшын дуран, нээрээ дуран, һүүлшын дуран гэжэ хэдэн газар хубааха хэрэг байхаб.

Бутархай зүрхэнэйм бутарха бүринь
Бэлшэжэ ябанад ами аминдаа... -

гэһэн үгэнүүдтэл адли, нэгэ басаганай мэхэлхэдэ, мүнөөхи зөөлэншье һаа, бутаршадаг зүрхэншни нэгэ хэды соо ёолоод-яалаад, һөөргөө мүнгэнэй уһан (ртуть) шэнги сутлараашьегүй һаа, нэгэ хубяараа ондоо басаганда дурлашадаг.

Яагаад дуран түрэдэг бэ? Хамтын байрада гэдэһээ улдэшөөд, али таһалга соохоо амтатай үнэр анхилнаб гэжэ коридорой ута богониие хэмжэжэ ябахадашни, дүүрэн кастрюли шүлэ басаганай урдууршни абаад гарахада, яагаад дахангүй үлэхэбши. Харин үдэртөө нэгэ эдеэлхэ бэшэ ха юмши. Тэрэ таһалга дахин дахин харгылжа байһаар, мэдэн гэхэдээ, зүрхэндөө, хото соогуураа харгылуулаад байхаш.

- Оюутан ябаад дурлаха гээшэшни һалаһан хэрэг. Тэрэ бааһан багахан стипендишни дурлаһан басаганайнгаа һанаһан юумэ бүтээхэ хэрэгтэ дуунан ошохо. Һарадаа арай гэжэ нэгэ дахин кинодо урижархёод, кинотеатр хүрэтэрөө элдэб магазин, киоскнуудые шадаа һаа, саагуур тойрон гарахаш. Хармаандаа хан гэхэ хашаһагүй ябаад, энээниие эдихэеэ һанана гүш - юундэ һананагүйбши гэжэ байжа асуухаш. Үгы һаа, налааш. Холо һуудаг һаань, киногой һүүлдэ хүргэжэ ошоод, һөөргөө ерэхэдээ, амяа худалдажа, һүүдэрһээ айжа байгаад ябахаш. Энээниие хэн мэдэхэб?

- Иигээд тиигээд ябаһаар, гэр бүлэ, хүүгэд бии болохо. Айл боложо, нэгэ бюджедтэй болообди, мүнгэнэй ошохонь хүрөө гэжэ һанахадашни, үшөөл гааараха. Тэрэнэй һамган шэнэ сабхи, плати абаа, хүбүүндээ элдэб нааданхай абаа, - гэжэ һамганшни гэмэрхэ.

Дуранай дүн эдэ бүгэдэ гэжэ һанахадаа, нюргаарни хүйтэ даажа:

Хүдэһэншье дэгэлээ үмдэхэдэмни,
Хүлдэһэн зүрхэмни дулаасанагүй.

Теэд, яахабши, дурлажал ябыт даа. Дээрэ тоолоһон бэрхэшээлнүүдһээ сухарингүй, дураяа, инагаа гамнажа, аршалжа, дундаршагүй дуранай далайн долгин дээгүүр тамархыетнай "бутархай" үнэн зүрхэнһөө хүсэнэб.

"ШАНДАГАН".

Лжамидаралай эхин.

Е. АЛЕКСЕЕВЭЙ фото.

НЭЭГДЭЭГҮЙ ЮРТЭМСЭДЭЛ...

Баршад хёмороотой энэ үедэмнай дуран тухай ямар хөөрэлдөөн байхаб гэхэ зон дайралдаха байха гээд һанагдана. Хүнэй ходо үгүүлжэ ябадаг дуран гэжэ үгэ, ойлгосо бии юм ааб даа. Түрүүшынхиеэ дуранай эзэмдэлгэдэ орожо, зүрхэнэйнгөө юрэ бусаар, ямаршьеб даа нэгэ шэди хүсэтэйгөөр сохилходо, тэрэ мэдэрэлээ "дуран" гэжэ һанаад орхидог ха юм.

Дуранай тайлбариие олон зон үгөөрөө, ябадалаараа харуулжа туршаһан, тиигээд эдэл зоной хэлэһээр, дуран гээшые ойлгохоор бэшэ. Хүнүүд аб адли байдаггүй: абари зангаараа, ухаан бодолоороо бэе бэеһээ илгаржа, энэ наһандаа элдэбын юумэ хараһанһаа, үзэһэнһөө боложо, дуран тухай өөрынхеэрээ хүн бүхэн ойлгоно. Энэ дэлхэй дээрэ хэды зон бэ, тэды дахин, магад үшөө олон дуран тухай һанамжанууд хэлэгдэхэ. Эндэһээ хэды янзын дуран байхаб гэжэ тоолобол, наһамнайшье хүрэхэгүй.

Дурлажа үзөөгүй хүн байхагүй. Хүбүүн һаа - гэрлэхэеэ, хүүхэн һаа - үхибүүдые түрэхеэ мартан, жэшээнь, эрдэм шэнжэлгэдэ бүхы наһаяа зорюулхадань, тэрэниие дуран бэшэ гэхэ гүбди? Энэ асуудалда зүб гү, али буруу харюу гэжэ байхагүй, юундэб гэхэдэ, хүн бүхэн өөрынхеэрээ зүб гэжэ һанаһан харюу үгэхэ. Миниий жэшээлһэн нимэ ушарай эхиненьгү, али эсэсыень ондо ондоогоор харуулхаар. Тиимэһээ дуранай тайлбариие тон зүбөөр ойлгоошье хэлэхээр бэшэ. Түрүүшынхеэ дурлаад, дуран тухай ганса уншагдаһан номууд ба харагдаһан фильмүүд соохоо мэдэхэ хүн энэ мэдэрэлые дуран бэзэ даа гээд һанажа, тэдэл номууд болон кинофильмүүдэйнгээ геройнуудые һажаан ябана. Дуран тухай һайса мэдэхэгүй хүн дуранай тэсэхээр бэшэ уйдхар асархада, сүхэрхэдөө, бэедээ муу хүргэжэ үзэнэ. Тиихэдэ дуран барагдашагүй ехэ баяршье асардаг лэ. Теэд дуранай иимыень мэдэжэ ябаһан бидэнэр энэ наһандаа тохёолдоһон юумэнһээ уйдангүй, гэдэргээ сухарингүй ябаад лэ, ажамидарха ёһотойбди. Хэрбээ дурлаһан гансынгаа дурандатнай харюусаагүй һаа, уйдаһанай хэрэгтүй, дуран гээшэ хүбүүн басаган хоёрто нэгэн доро ерэдэггүй ха юм, хододоо тэсэбэри хэрэгтэй, һайхан юумэндэ этигэжэ, найдалаа алдангүй ябаха хэрэгтэй. Хүн бүхэнэй хуби заяан дээрэһээ, бурханһаа табисууртай, хубитай, өөрын жаргалтай. Магад, дуран ондоо нэрэтэй байгаа, бү мэдэе, теэд тэрэ нэрээрнь яахабибди, гол юумэниинь - хүн бүхэнэй зүрхэндэ үшөө нээгдээгүй, магад, нээгдэхэшьегүй, юртэмсэ мэтэ юумэн бии. Янза бүриин дуран байдаг - баяршье асардаг, уйдхаршье "бэлэглэдэг" - энээниие һанажа ябаха хэрэгтэй.

Мүнөө, илангаяа манай үедэ, дуран аргагүй ехэ туһа хүргэнэ, түшэг тулгууримнай болоод үгэнэ, дуранай хүсөөр бидэ ажамидарнабди. Мүнөө үедэ, хүнүүд бэе бэеэ аршалжа, дэмжэжэ, буруу һаань, алдууень заһажа, бэе бэедээ дурлажа ябаха ёһотой.

Р. ЕШОНОВ.

XVII жаранай гал улаан хулгана жэл (1996 – 1997 онууд)

ХАБАРАЙ ДУНДА САГААГШАН ТУУЛАЙ – ХАБАРАЙ hҮҮЛ ХАРА ЛУУ hАРАНУУД

Буряад литэ	27	29	30	1	2	3	4
Европын литэ	15	16	17	18	19	20	21
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа hара понедельник	Мягмар марс вторник	hагба меркури среда	Пүрбэ юпитер четверг	Баасан солбон пятница	Бимба сатурн суббота	Нима наран воскр.
Үнгэ Үдэр	Хара морин	Харагшан хонин	Хүхэ бишэн	Хүхэгшэн тахиа	Улаан нохой	Улаагшан гахай	Шара хулгана
Мэнгэ	7 улаан	6 саглаан	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 саглаан
hуудал	модон	хии	гал	шороой	түмэр	огторгой	уhан

Гарагай 2-то хуушанай 27 (апрелиин 15).

Хара морин, 7 улаан мэнгын, модондо hуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, ноёндо ошохо, харгын хани бэдэрхэ, Наранда, hарада, Газарта мүргэхэ, Тэнгэридэ мүргэхэ, тэрэниие тахиха, зүүдхэл зүүхэ, модо hуулгаха, газараа заалгаад, гэрэй hуури табиха, замда гараха, нүхэ малтаха, тараг бэрихэ, айраг халааха, даллага абаха, амгалан байдалай түлөө үргэл үргэхэ, эм найруулха, үрэhэ тариха мэтын үйлэнүүдтэ hайн. Зүгөөр шэнэ хубсаhа үмдэхэ, хэрэглэл гадагшань үгэхэ, бэри буулгаха, хурим түрэ хэхэ, хубсаhа эсхэхэ, шэрдэг бэрихэ, хэрэлдэхэ, дайсад болохо, мори худалдаха, худалдажа абаха, мал үүсэлхэ, мяха шараха, тоhо, өөхэ хайлуулха зэргын үйлэнүүдые тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үhэ абабал, амгалан тэнюун байдалда hайн.

Гарагай 3-да хуушанай 29 (апрелиин 16). Энэ hарамнай 28-гүй байба.

Харагшан хонин, 6 сагаан мэнгын, хиндэ hуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ даллага абаха, аршаанаар үгааха, нүгэлөө наманшалха, нүүхэ, тантрын тарилнуудые уншаха, абаhанаа тэхэрюулхэ, hогтууе hомгодхохо, тогоо нэрэхэ, хониной нооно, мяха, арhа хэрэглэхэ, үхэр худалдаха, тангариг абалсан, нүхэд болохо, тараг бэрихэ, айраг халааха, амгалан байдалан түлөө үргэл үргэхэ, дайсаниие помгодхохо, ада шүдхэр болон тэдэнэй муу үйлые дараха мэтын хэрэгүүдтэ hайн. Зүгөөр замда гараха, наhа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, хадаг табиха, бэри буулгаха, хурим түрэ хэхэ, ламын санаар хүртэхэ, шуhа ханаха, төөнэхэ, эм найруулха, тангариг абаха, суглаанда сугларха, юумэ бузарлаха, үзэн ядалга үүсхэхэ мэтые тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үhэ абабал, hүнэhэн зайлаад төөрихэ.

Гарагай 4-дэ хуушанай 30 (апрелиин 17). Дүйсэн үдэр.

Хүхэ бишэн, 5 шара мэнгын, галда hуудалтай үдэр.
Сангарил хэхэ, маани сахиха, ламын санаар хүртэхэ, бурханда мүргэхэ, зальбарха, буян үйлэдэхэ, дасан (дуган) зahабарилха, дасан (дуган) сэргэ бурхан, ном арамнайлха, ном номнохо, хяhа гаргаха, модо hуулгаха, сэсэг тариха, хашаа бариха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, наадаха, суглаа зарлаха, даллага абаха, эм найруулха, нүүхэ, шэнэ газарта бууса түхеэрхэ, гэр байра бариха, тараг бүрихэ, айраг халааха, эд бүтээхэ, зурхай шудалха, юумэ худалдажа абаха мэтын үйлэнүүдтэ hайн. Зүгөөр хадаг табиха, бэри буулгаха, хүргэхэ, хурим түрэ хэхэ, хубсаhа эсхэхэ, шэрдэг бэрихэ, урлаха, эрын хэрэгсэл түхеэрхэ, эблэрхэ, хэлсээ хэхэ, мал үүсэлхэ, газар хахалха, нохой худалдажа абаха мэтые сээрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үhэ абабал, эрлигтэй ушарха гэдэг.

Гарагай 5-да шэнын 1 (апрелиин 18).

Хүхэгшэн тахяа, 4 ногоон мэнгын, шороойдо hуудалтай үдэр. Эм найруулха, найман луста мүргэхэ, үргэл үргэхэ, шуhа ханаха, модо hуулгаха, худалдаа наймаа хэхэ, даллага абаха, хубсаhа эсхэхэ, хадаг малтаха, шэнэ газарта нүхэ малтаха, замда гараха, үзэг шудалха, ном уншаха, эрын юhэн эрдэм шудалха, тангаригаа болюулха, эльбэ дараха мэтын үйлэнүүдтэ hайн. Харин наhа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, сангарил хэхэ, маани сахиха, бэрн буулгаха, түрэ хэхэ, нүүхэ, суглаа, зүблөө зарлаха, найрлаха, мухар тархитанда үгэльгэ үгэхэ, гуйрашадта юумэ үгэхэ, гэрэй hуури табиха, аршаанаар угааха, бага үхибүүдые гэрhэ гаргаад, ондоо тэнюун эльгэхэ мэтые тэбшэхэ гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үhэ абабал, наhан болгони болохо.

Гарагай 6-да шэнын 2 (апрелиин 19).

Улаан нохой, 3 хүхэ мэнгын, түмэртэ hуудалтай үдэр. Эм залаха, балин гаргаха, шатааха, лусуудта мүргэхэ, модо сабшаха, тангариаа болюулха, агнаха, уранай онол арга шудалха, зарга айладаха, ажалшаниие хүлhэлхэ, хүниие аргаламжада оруулха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, үхэр худалдажа абаха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, ламын санаар хүртэхэ, тушаал эзэлхэ, дасан (дуган), бурхан арамнайлха, хуули тунхаглаха, сүүдэй шинидхэбэри гаргаха, эhээбэри табиха, номой сахюуса хуруулха, эм найруулха мэтын үйлэнүүдтэ hайн. Зүгөөр нүүхэ, үри зээлиеэ түлэхэ, үрэhэ тариха, наhа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, хадаг табиха, бэриин хэрэг бүтээхэ, суглаа зарлаха, үhэеэ угааха, хэрүүл хэхэ, газар малтаха, абаhанаа бусааха, модо сабшаха, хюрөөдэхэ, hубаг малтаха мэтые тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үhэ абабал, хэрүүл, шууяан гараха, тэмсэл болохо.

Гарагай 7-до шэнын 3 (апрелиин 20).

Улаагшан гахай, 2 хара мэнгын, огторгойдо hуудалтай үдэр. Тэнгэри тахиха, гүрэм уншуулжа, эльбэ гаргуулха, ехэ хүниие бараалхаха, аршаанаар бэеэ арюудхаха, шажанай hайндэр хэхэ, гүлгэ тэжээхэ, баярта ушараа тэмдэглэн hайндэрлэхэ, ада шүдхэр зайлуулха, ажалшаниие хүлhэлхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, үхэр худалдажа абаха, юумэ худалдажа абаха, замда гараха, наhа утадхалгын ном уншуулха, буян хэхэ, үрэhэ тариха мэтын үйлэнүүдтэ hайн. Зүгөөр худаг малтаха, хадаг табиха, газар малтаха, бөөгэй хэрэг хэхэ, городто хэрэг эрхилхэ, үндэhэтэйнь модо hугнэ татаха, зураг зураха, үбшэ аргалжа эхилхэ, дасанай (дуганай) hуури табиха, нүүхэ, бурханда мүргэхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэмээр. Энэ үдэр хүнэй үhэ абабал, эд зоореэр, үхэр малаар баян болохо. Энэ үдэр хутагын хурса үдэр.

Гарагай 1-дэ шэнын 4 (апрелиин 21).

Шара хулгана, 1 сагаан мэнгын, уhанда hуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ хии бараа сараха, абаhанаа тэхэрюулхэ, түмэроор уранай зүйл бүтээхэ, үүдэ гаргаха, нарай үхибүү эмшэлхэ, ном үзэхэ, дасан (дуган), мүргэл шүтэнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ, арамнайлха, наhа утадхалгын ном уншуулха, даллага абаха, бэри буулгаха, hамга абаха, түрэ хэхэ, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, модо сабшаха, модоор дарха хэхэ, эм найруулха, үрэhэ тариха, мори, сар hургаха мэтын үйлэнүүдтэ hайн. Гэбэшье гэрэй hуури табиха, малгай, хубсаhа эсхэхэ, шуhа ханаха, хэрэлдэхэ, өөhэд хоорондоо дайсад болохо, замда гараха, наhа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, мал үүсэлхэ, үхибүү үргэжэ абаха, хүн дүрсэеэ алдаха, мори урилдаанда хабаадаха, ехэ уhа гаталха, загаhа бариха, тангариг абаха, hубаг малтаха, үхибүү хүлдэ оруулха, багашуулые гэрhээ гаргаад, ондоо тээшэнь ябуулха мэтые сээрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үhэ абабал, бэеын тамир hайжарха. Энэ үдэр хутагын хурса үдэр. Тиимэhээ хутага шүбгэ бүтээхэ, хурсадаха, шуhа ханаха, төөнэхэ мэтые сээрлэхээр.

Улаан-Үдэ хотын Матвей Цындыжапов Вячеслав Очиров хоёр уулзаба. Шанга тулалдаанда Матвей Цындыжапов илалта үйлаба. Тэрэниие Виктор Намжилов hоридог юм.

57 килограммай шэгнүүртэ Гусиноозёрскын Жаргал Очиров түрүү hуури эзэлээ.

БОКСДО ДУРАТАЙШУУЛ БАЯСАБА

Буряад ороной боксоор түрүүшын спортын мастер Виктор Бадмаевай шангай республикын эдиршүүлэй 4-дэхи мүрысөөн Гусиноозёрск хотодо үнгэрөө.

Энэ мүрысөөндэ илагшад апрель hарада республикын суглуулагдамал командада оруулагдажа, Сибирь ба Алас-Дурна зүгэй зонын Шэтэ хотодо үнгэргэгдэхэ мүрысөөндэ хабаадаха юм.

Гусиноозёрск хотодо сугларhан 70 гаран боксёрнууд шанга тулалдаанда хабаадаа.

44 килограммай шэгнүүртэ Улаан-Үдэ хотын Тимур Кулиев тренерынь Александр Бадмацыренов түгэсхэлэй тулалдаанда Гусиноозёрск хотын Вячеслав Шактамаевые илаба.

46 килограммай шэгнүүртэ Гусиноозёрскын Евгений Гиргушкин түрүү hуури эзэлбэ. Буряад ороной 1995 оной чемпион 20 тулалдаа үнгэргэхэдөө, 17-донь шүүhэн, hайн дүршэлтэй, урагшаа hанаатай боксёр юм. Республика соогоо мэдээжэ боксёр Олег Сандаков энэ хүбүүе hоридог.

48 килограммай шэгнүүртэ Сэлэнгын аймагай Лубсан Мункуев (тренерынь Г. Цыбикдоржиев) финалда эрхимээр тулалдажа, Бэшүүрэй боксёр Сергей Перфильевые илаба.

50, 54 килограммай шэгнүүрнүүдтэ Захааминай боксын hургуулиин hурагшад Игорь, Евгений Викулинууд hайн наада харуулаа. Александр Шаралдаев эдэ хоёрые hоридог юм. Игорь 28 тулалдаа үнгэргэхэдөө, 23 дахин шүүhэн байна.

Улаан-Удын Равиль Чичеровтэй финалда уулзахадаа шүүгээ.

Евгений ахань 31 тулалдаанай 26-да шүүhэн, Гусиноозёрск хотын Дмитрий Злыгостевые түгэсхэлэй нааданда илаhан байна.

52 килограммай шэгнүүртэ Захааминай Андрей Боркин мүн hэ булюу байhанаа мэдүүлээ. Түгэсхэлэй нааданда Буянта Содномовые шүүhэн байна.

Олег Сандаковой хүтэлбэри доро бэеэ hоридог Егор Понышев богони саг соо эрхим hайнаар тулалдадаг болонхой. Улаан-Удын Жаргал Бальжировтай уулзахадаа, түрүүшын раундда диилэжэ, түрүү hуури эзэлээ.

Ивалгын аймагай Сотниково нютагта 3 жэлэй саада тээ Андрей Бороноев боксын секци эмхидхэhэн юм. Тиигэбэшье бэрхэ, шударгы боксёрнуудые бэлдэжэ гаргана.

А. Бороноевой hурагша Александр Красовский 66 килограммай шэгнүүртэ түрүү hуури эзэлhэн байна. 70 килограммай шэгнүүртэ Сэлэнгын аймагай Мао Вайхуа Евгений Кушнарёвые диилэжэ, түрүү hуури эзэлбэ. Жаргалантын захиргаанай зайhан, Буряад ороной боксёр түрүүшын спортын мастер Виктор Банзаракцаевич Бадмаев илагшадта дипломуудые, гарай бэлэгүүдые барюулаа. Женя Гиргушкин эгээл дүршэлтэй бэрхэ боксёргэжэ тэмдэглэгдээ.

Мүнөө үедэ Гусиноозёрск, Закаменск хотонуудай боксёрнууд эгээл hайн бэлэдхэлтэй, шанга hорилготой гэжэ элирүүлэгдэбэ. 60-70 онуудта Хориин боксын hургуули суутай hааб даа. Тиимэhээ боксдо дуратайшуул Хориин hургуули урданайнгаа алдар соло hэргээхэ аабза гэжэ найдана.

Түгөөр республикын суглуулагдамал командын гэшүүдэй арга хүсэлые, хаба шадалые Шэтын ринг харуулна бээ.

Г. БАНЧИКОВ,
уласхоорондын категориин судья.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор **А.Л.АНГАРХАЕВ.**

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: **ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Ь-М.Ж.** (харюусалгата секретарь), **ОЧИРОВ С.Д., ШИНТАЕВ В.Н.** (хэблэлэй директор), **РИНЧИНОВ С.Д.** (редакторай орлогшо), **САМБЯЛОВА Т.В.**

Манай адрес:
670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаhан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэhэг 4170. Хэблэлдэ тушаагдаhан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэhэн АО-до газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ № 7741.

Редакциин телефонуул: редакторай - 2-50-96, приёмныи - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин - 2-50-52, секретариадай - 2-60-91, таhагууд: политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон hургуулинуудай - 2-60-21, (даагшань), 2-57-63, олонниг ын худалмэриин ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; орнуулын - 2-67-81; корректорнуудэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнуул: Агинскда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61.

" Бурятия" хэблэлэй телефонуул: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.